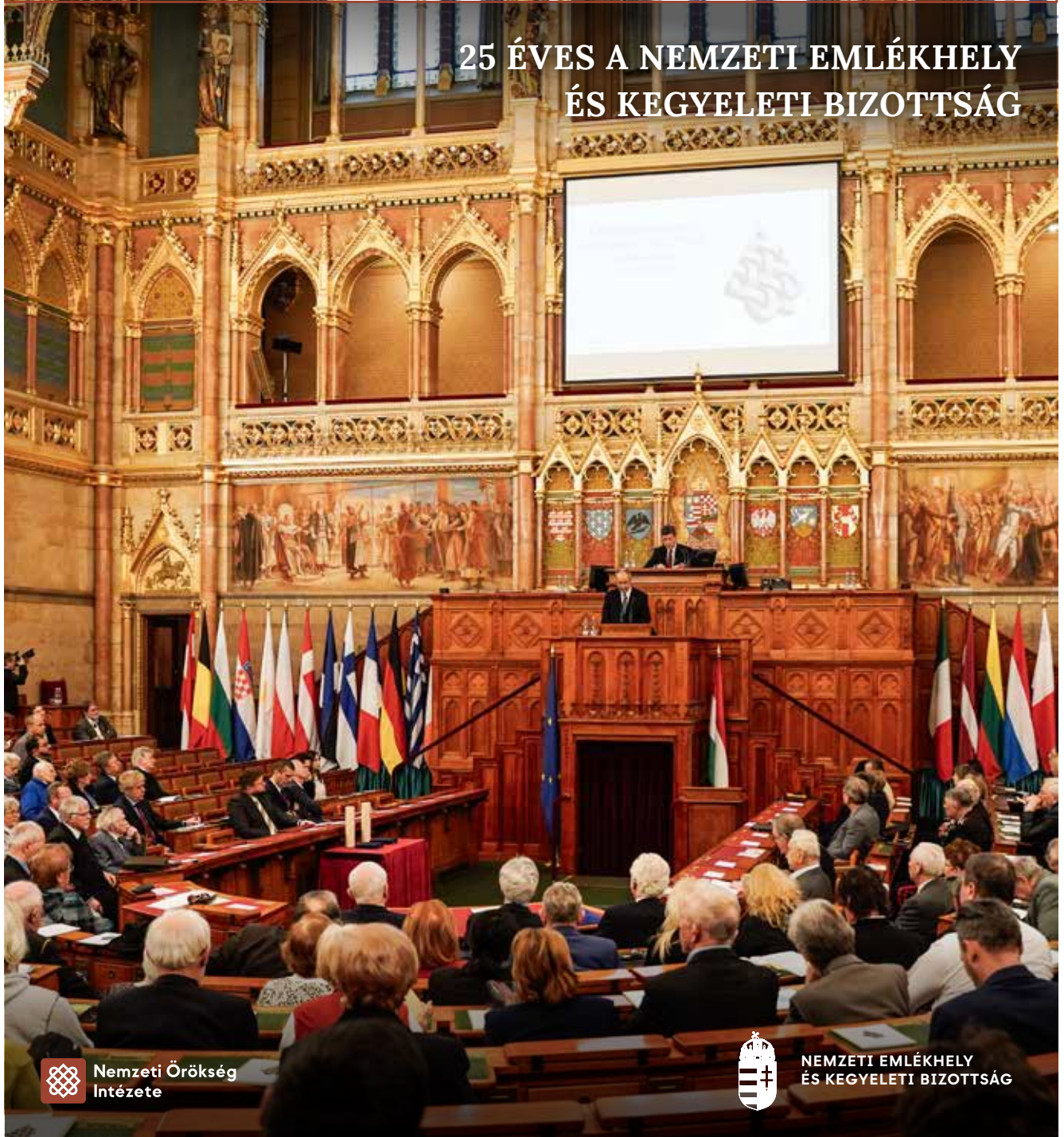

EMLÉK-ŐR

A NEMZETI ÖRÖKSÉG INTÉZETE IDŐSZAKI KIADVÁNYA

2025/1. SZÁM

25 ÉVES A NEMZETI EMLÉKHELY ÉS KEGYELETI BIZOTTSÁG

Nemzeti Örökség
Intézete

NEMZETI EMLÉKHELY
ÉS KEGYELETI BIZOTTSÁG

Tartalóm

Köszöntő	1
(Dr. Semjén Zsolt)	
A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság fennállásának 25. évfordulója	2
(Harrach Péter)	
Személyes emlék(töredékek) huszonöt esztendőről	4
(Prof. Dr. Szakály Sándor)	
A bizottság 25 éve	8
(Dr. Weszelovszky Zoltán)	
Egyházi személyek emlékezete	12
(Csallóközi Zoltán)	
A bizottság örökségvédelmi szerepe az emlékhelyek megőrzésében	14
(Dr. Fejérdy Tamás)	
1848-49 emlékezete	16
(Prof. Dr. Hermann Róbert)	
Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékezete	18
(Prof. Dr. M. Kiss Sándor)	
A bizottság munkája a szlovákiai emlékezetpolitika tükrében	20
(Dr. Pandula Attila)	
Kiváló orvosdoktorok szakmai útjának követése	22
(Prof. Dr. Réthelyi Miklós)	
A rejtett parcelláktól a nemzeti emlékhelyig	24
(Dr. Susa Éva)	
Kegyeleti művészet	26
(Zsigmond Attila)	
Négy év a nemzeti emlékezet szolgálatában	28
(Móczár Gábor)	

(Fotó: kdnf.hu)

DR. SEMJÉN ZSOLT

miniszterelnök-helyettes

Köszöntő

Tisztelt Olvasó!

Negyed évszázadnyi időszakra visszatekintve már lehetőségünk van mérleget vonni egy szervezet működéséről. Az eltelt idő az első Orbán-kormány döntését igazolta, amely a millenniumi ünnepekre való felkészülés korszakában egy életképes és időtálló bizottságot hívott életre, akkor még Nemzeti Kegyeleti Bizottság néven.

Folyamatosan változó világunkban az ember mindig szívesen veszi, ha biztos pontokat talál. Ilyennek számít az emlékezetpolitika területén a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság. Bár feladatköre az 1999-es alapítás óta jelentősen kibővült, küldetésének alapja – történelmünk jeles személyei, helyszínei és eseményei emlékének ápolása – változatlan maradt.

A bizottság munkáját a Nemzeti Örökség Intézete segíti. Az intézethez tartozik a bizottság javaslata és döntése alapján kijelölt 21 nemzeti és 64 történelmi emlékhely, valamint a már országszerte több mint 6300 sírhelyet számláló Nemzeti Sírkert fölötti gondos őrködés.

Mint a bizottság tagjainak megbízója, örömmel mondhatom, hogy a különböző tudományágak jeles képviselői körültekintő és megalapozott döntésekkel szolgálják a nemzeti emlékezet ügyét.

Tisztelettel ajánlom figyelmükbe a 2025 januárjában az Országház Felsőházi termében tartott jubileumi konferencián elhangzott előadásokat!

M
I
N
D
E
N
N
E
M
I
N
E
M
I
N
**Nemzeti Örökség
Intézete**

FELELŐS KIADÓ MÓCZÁR GÁBOR, A NEMZETI ÖRÖKSÉG INTÉZETE FŐIGAZGATÓJA • **KIADÓ SZÉKHELYE** 1086 BUDAPEST, FIUMEI ÚT 16–18. • **SZERKESZTŐK** KÓSA–GRIMM ANDRÁS KRISTÓF, SKOLA BALÁZS JÁNOS • **SZÖVEGGONDOZÁS** PÉTERFI ESZTER • **KÖZREMŰKÖDŐK** BAZSÓ GABRIELLA, CSALLÓKÖZI ZOLTÁN, DR. FEJÉRDY TAMÁS, HARRACH PÉTER, PROF. DR. HERMANN RÓBERT, PROF. DR. M. KISS SÁNDOR, MÓCZÁR GÁBOR, DR. PANDULA ATTILA, PROF. DR. RÉTHELYI MIKLÓS, DR. SUSÁ ÉVA, PROF. DR. SZAKÁLY SÁNDOR, DR. WESZELOVSKY ZOLTÁN, ZSIGMOND ATTILA • **TÖRDELÉS ÉS TIPOGRÁFIA** QUANTUM MEDIA KFT. • **NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS, NYOMÁS ÉS KÖTÉS** ZET SOLONG PRESS KFT. • **FELELŐS VEZETŐ** CZAKÓ ZOLTÁN

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság fennállásának 25. évfordulója

„Büszkék vagyunk az országunk megmaradásáért, szabadságáért és függetlenségéért küzdő őseinkre.”

„Ígérjük, hogy megőrizzük az elmúlt évszázad viharaiiban részekre szakadt nemzetünk szellemi és lelki egységét.”

Harrach Péter, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke (Fotó: KDNP)

Két mondatot idéztem Alaptörvényünk preambulumból (Alaptörvénynek nevezzük a történeti Alkotmány iránti megkülönböztetés és tisztelet miatt). Miről szól ez a két mondat?

Nemzeti identitásunkról és egységünkéről. Hogy mondandóm logikáját érzékeltessem, még egy mondatot kell idéznem: „Valljuk, hogy a történeti

Alkotmányunkban gyökerező önazonosságunk védelmezése az állam alapvető kötelessége”. Ez a mondat alkotmányjogi megközelítésből azt fejezi ki, amit a köznyelvben így mondhatunk: nemzeti önazonosságunk évezredes történelmünkben gyökerezik. Az előttünk élt magyarokkal együtt közösséget alkotunk, amit nemzetnek nevezünk. Ennek

– mármint az önazonosságnak – a védelmezése az állam alapvető kötelessége, amelyet többek között az általa életre hívott bizottságon keresztül gyakorol. Azon a bizottságon keresztül, aminek most a 25 éves fennállását ünnepeljük. A bizottságot a 146/1999. sz. kormányrendelet hozta létre. Ezt újította meg a 258/2010. sz. rendelet, amely így defi-

nálja a bizottságot: „a Kormány döntési joggal rendelkező, szakmai véleményező és javaslattevő testülete”. A gyakorlat megteremtette azt az életképes szervezetet, amit a nagy és átfogó szakmai tudással rendelkező bizottság (NEKB) és munkaszervezete, az aktív, gyakorlatias és önálló kezdeményezésre is alkalmas Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) alkot.

A bizottság feladatát egyszerűen úgy is megfogalmazhatjuk, hogy rá kell mutatnunk nemzeti gyökereinkre. Ezt tesszük akkor, amikor történelmünk nagy eseményeire és személyiségeire emlékezünk. Javaslatot teszünk a nemzeti és történelmi emlékhely-lyé nyilvánításra és döntünk a Magyar Emlékpontokról, bizottságunk a NÖRI-n keresztül felügyeli azok állapotát és működését. Másik feladatunk nagyjaink nyughelyének védelmét biztosítani.

Emlékezésre minden közösségnek szüksége van. A nemzeti emlékezés – ha úgy tetszik, az emlékezetpolitika – a közéleti tevékenység olyan területe, amelynek a pártpolitikai küzdelmek-től mentesnek kell lennie, hiszen arra hivatott, hogy nemzeti identitásunkat és egységünket szolgálja. Teszi ezt azáltal, hogy a múlt értékeit a jelen felelősségének tudatában továbbítja a következő generációnak. Itt kell megemlítenem a bizottság és munkaszervezetének egyik sikeres projektjét, a Nemzeti Emlékezetpedagógiai Programot (NEP).

Negyed évszázad egy nemzeti intézmény esetében gyermekornak számít. Két dolgot azonban a 25 év is bizonyít. Szükség van rá és életképes. Magam büszke vagyok arra, hogy két kiváló ember – Jókai Anna és Boross Péter – utódja lehetek az elnöki szolgálatban.

Ahogy említettem, bizottságunk erejét a sokszínű szakmai tudást képviselő tagjai adják. Ez az évforduló alkalmat ad arra is, hogy ne csak a múltrol, a

jelenről, de a jövőről is szóljunk néhány szót. Egy testület akkor életképes, ha megfelel a változó világ új kihívásainak. Világunk az utóbbi évtizedekben olyan változásokon ment keresztül, amelyek érintik az emlékezetpolitikai tevékenységet is. Megjelentek a nyugati társadalmakat felforgató ideológiák és mozgalmak, amelyeknek valóságtorzító hatása is van. Gondoljunk például a nyílt társadalom elméletre, amely minden természetes és hagyományos közösséget, többek között a nemzeti közösséget is gyengíteni, sőt ellehetetleníteni igyekszik. Teszi ezt azzal a szándékkal, hogy az egyén családi és nemzeti közössége által formált identitását egy vegyes kultúrájú globalista társadalom polgárának önazonosságává formálja. Vagy gondoljunk azokra a mozgalmakra, amelyek nemzeti hőseik szobrai döntögetik, megtagadva a történelmük tényeit és kiemelkedő személyiségeit. A mi feladatunk egyszerű: a történelmi tényeket kell bemutatnunk, a hazaszeretet és a nemzeti elkötelezettség szemüvegén át. Különös figyelmet kell fordítanunk a fiatalokra, hogy semlegesítsük azt a

hatást, amelyet a hagyományos értékeket és közösségeket támadó eszmék és birodalmi törekvések gyakorolnak rájuk.

Végezetül illő, hogy emlékezzünk azokra a nagyjainkra, akiknek idén kerek születési vagy halálozási évfordulójuk van. Elsőként Jókai Mór születésének 200. évfordulóját említem, de ugyancsak 200 éve született Xantus János természettudós, utazó. Brunszvik Teréz, a magyar óvoda alapítója születésének 250. évfordulóját is idén tartjuk. 100 évvel később, 150 éve született a legnagyobb magyar kultúrpolitikus, Klebelsberg Kunó. Heim Pál szintén 1875-ben született. 100 éves lenne Makk Károly filmrendező és 150 éve halt meg Izsó Miklós szobrász, 50 éve pedig Mindszenty József bíboros. Egy intézményünket is meg kell említeni a sorban: idén 200 éves a Magyar Tudományos Akadémia történelmi emlékhely.

Harrach Péter
országgyűlési képviselő,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság elnöke

Harrach Péter beszédet mond a Brunszvik Teréz születésének 100. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen, 2024-ben (Fotó: Tábori Kálmán)

Személyes emlék(töredékek) huszonöt esztendőről

Huszonöt esztendő. Majdnem egy emberöltő. Ez is eszembe jutott, amikor a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) – pontosabban annak jogelődje, a Nemzeti Kegyeleti Bizottság (NKB)– huszonöt évvel ezelőtti megalakulására gondoltam. Gondolatban visszarepültem az időben. 1999 késő ősze. A Magyar Nemzeti Múzeum Magyar utcai „irodája/tárgyalója/részlege” volt az a helyszín, ahol összejöttünk mindazok, akik dr. Boross Péter volt miniszterelnök, illetve dr. Weszelovszky Zoltán országgyűlési képviselő ötlete és áldozatos munkája nyomán a Nemzeti Kegyeleti Bizottság tagjaivá választattunk.

A bizottság tagjai és Móczár Gábor, a NÖRI főigazgatója a Pollack Mihály születésének 250. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen, 2023-ban (Fotó: Tábori Kálmán)

S kik voltak/voltunk mi? Megannyi szakterület ismert/elismert művelője, akik közösen vallottuk, hogy a nemzet múltjának védelme, megőrzése erkölcsi kötelességünk. Az utódok nem feledkezhetnek meg az elődjekről, akiknek kijár a kegyelet. Különösen azoknak,

akik egy nemzetért – nevezetesen a magyarért – nem keveset tettek. S voltak, vannak – és remélhetőleg lesznek is – ilyen személyek.

Ha az „átlagos érdeklődőnek” tesszük fel a kérdést, hogy kik azok az elődök, akik sokat tettek a nemzetért, akkor

szinte biztosan megnevezi Kossuth Lajost, Petőfi Sándort, Hunyadi Mátyást és apját, Hunyadi Jánost. Bizonyára szóba jöhetnek még azon irodalmi nagyságok, akik a középiskolából ismerősek lehetnek: Arany János, Ady Endre, József Attila... De vajon mások? Színészek,

sportolók, közgazdászok, orvosok, mérnökök, katonák, zeneszerzők... és a sor még hosszan folytatható lenne.

Kezdetektől fogva az emlékezetünkben való megtartásukat, sírjaik méltó módon történő megőrzését gondoltuk a legfontosabbnak. Ez volt az a közös nevező, amely soha nem váltott ki vitát az NKB – majd az NEKB – ülésein. Viták azonban voltak és vannak is.

Ha egy személy figyelemre méltónak vél és a magyar múltban jelentősnek gondol egy elhunytat, akkor javaslattal élhet a sírhely Nemzeti Sírkert részévé való nyilvánítására. Ez azonban nem minden esetben nyerte/nyeri el a bizottság tagjai többségének a támogatását, s ekkor jönnek az érvek és az ellenérvek – kimondottan szakmai alapon. Természetesen vannak kivételek és általános elv alapján megszülető döntések is. A Nobel-díjban részesültek, a Mária Terézia Katonai Rend vagy a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érem kitüntetés elnyert személyek, olimpiai bajnokok sírhelyei automatikusan védetté válnak. Ezen elismerések birkosai mögött olyan teljesítmények állnak, amelyek megkérdőjelezhetetlenek.

Megkérdőjelezhetetlen? Igen. Léteznek olyan teljesítmények, amelyek büszkeséggel töltik el mindazokat, akik ugyanazon nemzethez tartoznak, éljenek bár a mai Magyarország területén, vagy az 1920-ban, majd 1947-ben más országokhoz csatolt területeken.

Megmaradni! Ez a kifejezés a kulcsszó. Ez motiválja mindazokat, akik szellemi és tárgyi emlékeink fenn- és megmaradásáért vállalták azt, hogy javaslattevők lesznek. A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság ugyanis javaslattal élhet a nemzeti és történelmi emlékhellyé nyilvánítás kapcsán. Előbbiről a Magyar Országgyűlés, utóbbiról Magyarország Kormánya

hozhat végleges döntést.

Sem a javaslattevési joggal bíró bizottság, sem a döntéshozók nincsenek könnyű helyzetben. Oly sok arra érdemes helyszín van. Egy, a Kárpát-medencében már több mint ezeregerszáz éves múlttal rendelkező nemzet – amely a legnehezebb évtizedeket, megpróbáltatásokat is túlélte – számos helyszínt tart a múltjában meghatározónak. De lehet-e minden helyszín, minden település, minden vár(rom) nemzeti vagy történelmi emlékhely? Nyilván nem. Ezért véltük úgy – a bizottság egyhangú döntésével –, hogy legyenek emlékpontok is, amelyek ugyancsak arra utalnak, hogy történt ott valami, ami fontos nekünk.

Az emlékezet rostáján számos dolog fennmarad(hat) és számos dolog kieshet, de ami fontos, az fenn kell, hogy maradjon. Ezek a közös múltunk olyan személyei, helyszínei, akik és amelyek valamennyiünket büszkeséggel tölthetnek el – még akkor is, ha az adott

helyekhez/helyszínekhez tragikus események kötődnek.

Muhi és Mohács meg-, illetve fennmaradt a nemzet emlékezetében. Két olyan helyszín, ahol egy európai nagyhatalom – a korabeli Magyar Királyság – szállt majdnem „alá”. A két hely fontos szerepet tölt be a nemzeti emlékezetben. A szomorú és súlyos vereség ellenére is azt jelzi, hogy lehetséges ilyen események után is talpra állni és megmaradni. Hogy ez minden korban így történjék, ahhoz hősökre, példát adó személyekre van szükségünk. Ezért is fontos, hogy a mindenkorai politikai viszonyoktól függetlenül létezik egy bizottság, amely a fentiekben leírtakat vallja.

S hogy ez meg is valósulhasson, ahhoz szükséges egy olyan intézmény, mint a Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) – amely a bizottság titkárságából nőtt ki az idők folyamán –, a közös célok megvalósításában jelentős szerepet vállaló együttműködő partnerünk. Az operatív

A bizottság tagjai a Nagy Imre miniszterelnök újratemetésének 25. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen, 2014-ben (Fotó: NÖRI)

A bizottság elnöke és elnökhelyettesei Slachta Margit síremlékének avatásán a Fiumei úti sírkertben, 2024-ben (Fotó: NÖRI)

feladatok végrehajtása a NÖRI jelképes vállain nyugszik.

Személyes emlék(töredékek). Ezt a címet adtam eme rövid írásnak, amely nem zárulhat úgy, hogy ne adózzam tisztelettel – és egyben jelképesen ne hajtsak fejet – a bizottság egykori tagjainak emléke előtt, akik életükben az általam itt is megfogalmazott elveket

ugyanúgy vallották, mint jómagam.

Jókai Anna, Baloghné Ormos Ilona, Granasztói György, Katona Tamás, Kósa Ferenc, Ladányi Jenő, Regéczy-Nagy László, Zlinszky János nem keveset tettek azért, hogy a nemzet emlékezetében meg- és fennmaradjon mindaz, ami fontos és megtartandó.

Prof. Dr. Szakály Sándor
történész, egyetemi tanár,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság elnökhelyettese

Prof. Dr. Szakály Sándor előadást tart az NEKB alapításának 25. évfordulója alkalmából rendezett konferencián (Fotó: Tábori Kálmán)

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság tagjai

A kép 2023-ban készült a bizottság üléseinek helyszínéül szolgáló Nemzeti Örökség Intézete főépülete mellett, a Fiumei úti sírkertben.

Hátsó sor: Dr. Weszelovszky Zoltán, Prof. Dr. Réthelyi Miklós, Prof. Dr. M. Kiss Sándor, Csallóközi Zoltán, Dr. Pandula Attila
Első sor: Dr. Fejérdy Tamás, Zsigmond Attila elnökhelyettes, Dr. Susa Éva, Harrach Péter elnök, Prof. Dr. Szakály Sándor elnökhelyettes és Prof. Dr. Hermann Róbert

A bizottság 25 éve

Negyedszázada annak, hogy megszületett az 1999. évi 43. törvény a temetőkről és a temetkezésről, valamint e törvény alapján megalakult a Nemzeti Kegyeleti Bizottság (NEKB).

Dr. Weszelovszky Zoltán és Regéczy-Nagy László bizottsági tagok a Horváth Mihály történetirő születésének 200. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen, 2009-ben (Fotó: NEKB)

A magyarországi rendszerváltoztatás kibontakozásának éveiben szükségyszerűen került sor a társadalmi együttélés legfontosabb területeinek átvizsgálására, és azok új törvényekkel való szabályozására. Ennek során a Belügyminisztériumban is elkészült a már régóta várt, temetőkről és temetkezésről szóló törvénytervezet, amelyet a tárcavezető nyújtott be a parlamentnek.

A törvénytervezet tárgyalásának megkezdésekor a miniszter kiemelte, hogy „a törvényjavaslat alapvető célja az elhunytak emlékének méltó megőrzése és ápolása, a temetkezés kegyeleti és közegészségügyi feladatainak érvé-

nyesítése, valamint a hazai temető- és temetkezési kultúra fejlesztése”. Célja volt továbbá „egy egységes és áttekinthető”, az érvényben levőnél „szigorúbb szakmai szabályozási rendszer kialakítása”.

A kormányzó párt vezérszónoka felhívásában azt hangsúlyozta, hogy a törvénytervezetben „új szemlélet jelenik meg a temetkezés és a nemzet történelmének, a nemzettudat formálásának viszonyában”, valamint „a Nemzeti Kegyeleti Bizottság létrehozásának és feladatrendszerének igényében”.

Kihangsúlyozta azt is, hogy „a törvénytervezetben a korábbi »temetői

munkák« szóhasználat helyett »kegyeleti közszolgáltatásról« van szó”. Ehhez hozzátette, hogy csak „remélhetjük, hogy ez a »szócseré« más minőségű tartalmat és gyakorlatot is jelenthet”.

A törvényjavaslat parlamenti vitáját a témához illően emelkedett hangulat jellemezte. Az általános vitában a kormányzó párt képviselője jogosan hívta fel a figyelmet arra, hogy „most olyan törvénytervezet fekszik a Ház előtt, amelynek témája önmagában is törvény. A halál természeti törvény, a gyász, a kegyelet, a temetés erkölcsi, emberi törvény, ezek együtt pedig az ember sorsának törvényét határozzák meg. A

A bizottság tagjai a IX. Országos Kegyeleti Konferencián, 2010-ben (Fotó: NEKB)

temetési, a kegyeleti kultúra tehát élet és halál, egyén és közösség, racionalitás és irracionalitás, szokás és törvény, hagyomány és törvényi szabályozás integrált megjelenése”.

A vita során egyetértés volt abban, hogy az átalakuló tulajdon- és életviszonyok szükségessé teszik a kegyeleti szolgáltatások és a temetkezés átfogó, korszerű szabályozását. Ellenzéki oldalról elismerték, hogy a törvénytervezet igazodik a megváltozott társadalmi és gazdasági környezethez. Nem volt vita abban sem, hogy kötelesek vagyunk megőrizni elhunyt jeles személyiségeink emlékét. Eljött és megérett a helyzet a Nemzeti Sírkert létrehozásának megkezdésére. Nem volt nézetkülönbség abban sem, hogy a Nemzeti Sírkertbe sorolásra érkező javaslatokat az újonnan felállítandó Nemzeti Kegyeleti Bizottság vizsgálja meg, és csak az általa elfogadott jeles személyiségek sírjai kerülhetnek „védett” kategóriába, és lehessenek a Nemzeti Sírkert részei.

A lefolytatott viták után a törvény elfogadásáról szóló zárószavazásra 1999. április 13-án került sor. A temetőkről és a temetkezésről szóló törvényt a parlament impozáns aránnyal, 294 igen, 2 nem és 9 tartózkodó szavazattal fogadta el.

Már a törvény-előkészítés időszakában hangsúlyt kapott, és kiemelten fontosnak tartottuk, hogy az újonnan felállítandó bizottságot operatív feladatai ellátásában egy hivatali szervezet, egy titkárság segítse. Ennek indoklását az eltelt évek igazolták, sőt, egy idő után nyilvánvalóvá vált, hogy a bővülő feladatok ellátásához immár szükség van egy nagyobb szervezet felállítására is. Ezt az intézményt, a Nemzeti Örökség Intézetét (röviden: a NÖRI-t) a kormány – a korábbi titkárság bázisán – 2013-ban hozta létre. Az új intézmény céljának – mindenekelőtt – az egységes nemzet és a nemzeti összetartozás érzésének erősítését, valamint a nemzeti emlékezet intézményes keretek közötti ápolását jelölte meg. A NÖRI 2016 őszén költözött be az időközben nemzeti emlékhellyé minősített Fiumei úti sírkertbe, amelynek egyúttal a gazdája is lett.

Az intézet kapcsolata a bizottsággal – természetesen – folyamatos: egyfelől a bizottság a feladatait az intézetten keresztül látja el, másfelől a bizottság tagjai is részt vesznek az intézet programjain.

Bizottságunk napjainkig több mint hatezer sírt sorolt a Nemzeti Sírkertbe.

A Nemzeti Sírkertbe sorolás azt is jelenti, hogy ezeket a sírokat nem lehet felszámolni. Közülük az elmúlt években – bizottságunk javaslatait figyelembe véve – sokat rendbe is hoztak vagy felújítottak.

A védett sírokban nemzetünk olyan kiválóságai nyugszanak, mint Ady Endre, Arany János, Bárczy István, Bartók Béla, gróf Batthyány Lajos, Blaha Lujza, Deák Ferenc, Domján Edit, Görgey Artúr, Hevesi Sándor, Jávor Pál, Kandó Kálmán, Kodály Zoltán, Kossuth Lajos, Latinovits Zoltán, Maléter Pál, Mansfeld Péter, Öveges József, Rényi Alfréd, Semmelweis Ignác, Simonyi Károly, Sinkovits Imre, Szabolcsi Bence és Széchenyi István.

Az évek során a Nemzeti Kegyeleti Bizottság feladatköre bővült. A bizottság két alapító tagja, Dr. Katona Tamás és Dr. Gedai István kezdeményezésére rendelet született a nemzeti és történelmi emlékhelyekről. A korábbi felhatalmazásunk változatlan megtartása mellett bizottságunk megbízást kapott az egyes helyszínek nemzeti és történelmi emlékhellyé nyilvánítására irányuló kezdeményezések előzetes véleményezésére. A feladatkör kibővítésével a nevünk is kibővült: Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) lett. Ez azt is jelentette, hogy a kegyelet kifejezés immár nemcsak az elhunyt jeles személy iránti emelkedett érzésre fókuszál, hanem a nemzetünk és történelmünk egy-egy jeles helyszínéhez való tiszteletteljes viszonyulásra is.

Jelenleg Magyarországon huszonegy nemzeti és hatvanegy történelmi emlékhely használhatja e megtisztelő és rangot adó címeket. Köztük van: az Országház és környéke, a Fiumei úti sírkert, a Hősök tere, a Magyar Nemzeti Múzeum, a rákoskeresztúri Új köztemető 298., 300. és 301. parcellája,

a Magyar Tudományos Akadémia, a Wesselényi utcai Hősök temploma és Hősök sírkertje, a Corvin köz, az Egri vár, a nagycenki Széchenyi-kastély, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark és a Mohácsi Nemzeti Emlékhely.

Visszatekintésünkben érdemes szólni arról is, hogy a kegyelet fogalmával sokáig nem éltünk. Sokak számára a kegyelet jelenkori, új elnevezésként jelenik meg, noha a fogalom a régműltből származik. Értelmező szótárak szerint a kegyelet elhunyt személy vagy múltbeli esemény, illetve történelmi helyszín iránt érzett, részvétellel áthatott tisztelet, megbecsülés, hála és szeretet kifejezése. A múltbeli kiemelkedő személyiségek, nevezetes helyszínek és események emlékezete alkalmat teremt arra, hogy a közösség tagjai feleleveníthessék közös múltjuk értékeit. Az együtt emlékezés erősítheti a közösség összetartozását és együttműködését. Nyilvánvaló: a kegyelet a nemzet szolgálatában nélkülözhetetlen és felbecsülhetetlen érték.

Negyedszázaddal ezelőtt a magyar törvénykezés történetében először jelent meg a temetőkről és a temetkezéstről szóló szabályozás. Mélyreható és szélesebb körű kultúraváltáshoz ugyan még idő kell, de már tapasztalhatóak biztató, előremutató jelek.

A kegyelet hangsúlyosabb jelenléte a temetők arculatán is megjelenik: érzékelhetően rendezettebbek és tisztábbak lettek. A sírok többsége szép és gondozott, bár sajnos akadnak lepusztult, elhanyagolt sírok is.

A ravatalozó és környéke több temetőben a korábbiaknál nívósabb megjelenésű. A temetők belüli utak több temetőben felújításra kerültek, ami nagy segítséget jelent a rászorulóknak gépkocsival való közlekedésében.

A törvény érvénybelépésétől kezdve,

Dr. Weszelovszky Zoltán beszédet mond a Bárczy István születésének 150. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen, 2016-ban (Fotó: NÖRI)

a NÖRI közreműködésével folyamatos a Nemzeti Sírkerthez tartozó, leromlott állapotú sírok helyreállítása, emellett felavatásra került a második világháborúban elesett magyarok új emlékműve; átadásra került a felújított Kossuth-mauzóleum; folyamatos a Salgótarjáni úti zsidó temető felújítása; az első világháború befejezésének 100. évfordulója alkalmából felavatásra került a Zsigmond Attila formatervező művész által tervezett emlékmű a Fiumei úti sírkertben; a rákoskeresztúri Új köztemetőben felújításra kerültek az '56-os forradalom áldozatainak parcellái, és átadásra került az újonnan megépített látogatóközpont; megújult Magyarország legnagyobb emlékmúzeuma, a nagycenki Széchenyi-kastély; és már folynak a mohácsi csata 500 éves évfordulójáról történő méltó megemlékezés előkészületei.

Örömmel tapasztaljuk, hogy gyarapodik a konferenciák, valamint a megemlékezéssel és kegyelettel kapcsolatos programok, események száma. Egyre több a nívós, kultúrtörténeti értéket hordozó kiadványok száma.

A NÖRI és az NEKB életében is mérőföldkönek számít, hogy a hosszú vándorévek után 2016-tól végre méltó, kényelmes és hangulatos otthonhoz jutottunk a Fiumei úti sírkertbe való költözéssel. A munkafeltételek javulása a bizottsági ülések hatékonyabb előkészítéséhez és megtartásához is hozzájárult.

Az eltelt negyedszázad során többször módosult bizottságunk személyi összetétele. 1999-ben alakult testületünk tagjai közül már csak ketten: prof. dr. Szakály Sándor professzor úr és jómagam, dr. Weszelovszky Zoltán vagyunk bizottsági tagok. Prof. dr. Réthelyi Miklós és prof. dr. Hermann Róbert, Zsigmond Attila és dr. Fejérdy Tamás már sok éve velünk vannak. Négy éve tagja bizottságunknak Harrach Péter elnök úr. A bizottság tagjai továbbá dr. Susa Éva, dr. Pandula Attila és prof. dr. M. Kiss Sándor, valamint Csallóközi Zoltán.

Bizottságunk mai tagjainak felemelítése alkalmat kínál arra, hogy tisztelettel és szeretettel emlékezzünk volt kollégáinkra:

Jókai Annára, dr. Boross Péterre,

Ladányi Jenőre, prof. dr. gyóni Zlinszky Jánosra, dr. Gedai Istvánra, Bende Csabára, prof. dr. Holló Józsefre, prof. dr. Kádár Bélára, dr. Töll Lászlóra, dr. Katona Tamásra, Baloghné prof. dr. Ormos Ilonára, Regéczy-Nagy Lászlóra, prof. dr. Granasztói Györgyre, Kósa Ferencre, valamint a titkárságunk, majd a NÖRI volt vezetőjére: Radnainé dr. Fogarasi Katalinra.

A legutóbbi évek egyik kellemes meglepetése, hogy kiderült: van néhány temetőnk, amelyek a hétköznapi élet békés oldalának is befogadói lehetnek. Felejthetetlen élményem, amikor a Fiumei úti sírkertben egy nyári estén népes hallgatóság előtt Beethoven egyik szimfóniája hangzott el a budapesti szimfonikusok előadásában Zilahy Lajos, Blaha Lujza, Jókai Mór és Ady Endre sírja közelében. Ugyanígy jó érzést kelt a sétáló párok, babakocsit toló anyukák egyre gyakoribb feltűnése is.

Nyilvánvaló, hogy gondozott temetőink csendje és nyugalma különleges érzelmekkel képes eltölteni az emberek lelkét. Ezért is – ha alkalmam nyílik rá – el szoktam mondani, hogy sok arra

Dr. Weszelovszky Zoltán előadást tart az NEKB alapításának 25. évfordulója alkalmából tartott konferencián (Fotó: Tábori Kálmán)

alkalmas, szép sírkertünk – a mainál gyakrabban – a hétköznapi életünk szerves részévé is válhat. Támogatni kellene, hogy ezek az emelkedett életerzést sugározni képes temetők ne csak az elmúlásra emlékeztessenek, hanem élményt adó, lelket átjáró életterek is legyenek.

Természetesen a jó és biztató tapasztalatok mellett még van sok, megoldásra váró részlet is.

A temetkezési szokások módosulása következtében előfordul, hogy nem nyilvános az elhunyt maradványainak holléte, aminek következtében – jelenleg – sírvédelem alá sem vonhatók. Különösen érvényes ez a „szórásos” temetkezések esetén.

Figyelmet érdemel, hogy miközben – meglátásunk szerint – még sok védettségre érdemes várni „védelmi feltejesztésre”, addig csökkenő tendenciát mutat a bizottságunkhoz beérkező, a Nemzeti Sírkertbe sorolásra érdemes és igényes indoklással rendelkező kezdeményezések száma.

A civil szféra számos országban értékes közreműködő a kegyelet világában, különösen a jeles halottak emlékének ápolásában.

Szorgalmazni és támogatni kellene, hogy a hazai civil szféra, mint a „kegyelet barátai”, bizottságunk felé javaslatokat, kezdeményezéseket fogalmazzon meg.

Előrelépést jelentene, ha a védett sírokban nyugvó személyek születési dátumai rögzítésével – a most indítani tervezett honlapunkon – évfordulónaptár készülne, amelynek felhasználásával széles körben előre lehetne rendezvényeket tervezni és szervezni.

Meglátásom szerint érdemes lenne a védett sírokban nyugvó személyekről és nevezetes helyszínekről szóló (újra felhasználható) dokumentumoknak a gyűjtéséről és archiválásáról gondolkodni. Fontosnak tartanám például emlék-

Dr. Weszelovszky Zoltán és Nemcsák Károly színművész a Szabó Magda születésének 100. évfordulója alkalmából tartott megemlékezésen a Farkasréti temetőben, 2017-ben (Fotó: NÖRI)

műsorok vagy hangfelvételek készítését, a bizottság területéhez kapcsolódó eseményeken készült fotók, valamint az emlékbeszédek írott szövegeinek gyűjtését és digitális archiválását is. A dokumentumbázis létrehozása és folyamatos bővítése lehetővé tenné, hogy a nemzet életében jelentős szerepet játszott, elhunyt személyek munkásságáról, valamint az emlékhelyekről szóló dokumentumok széles körben elérhetők és (akár újra) felhasználásra alkalmasak legyenek.

Összegezve az eddigieket, őszintén bízom abban, hogy az utánunk jövők értékelni fogják a kegyeleti kultúra erősítésére irányuló törvényi és gyakorlati erőfeszítéseinket. Remélem továbbá, hogy eredményesek lesznek a nemzet-tudat erősítésében kiemelkedő szerepet játszó Nemzeti Sírkert formálódására, valamint a nemzeti és történelmi emlékhelyek hálózatának kialakítására irányuló törekvéseink.

Dr. Weszelovszky Zoltán

mérnök, tanár,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság alapító tagja

Egyházi személyek emlékezete

Arimateai József már nagypéntek késő délutánján alkudott Jézus testére Poncius Pilátussal, és az asszonyok is azért indultak húsvét reggelén a sírhoz, hogy a végtisztességet megadják neki.

A pannonhalmi szociális otthonban elhunyt szerzetesek parcellája (Kép forrása: piarista.hu)

Rólunk, magyarokról azt mondják, szeretünk újratemetni, gyásnapokat ülni. Holott semmi mást nem teszünk, mint igazságot szolgáltatunk, illetve megadjuk a végtisztességet azoknak a mártíroknak, akik az elmúlt évszázad vérzivataros éveiben ilyen vagy olyan színű diktatúráknak estek áldozatul, és jeltelen sírban nyugszanak.

A végtisztességhez mindenkinek joga van, amire szerte a világon minden nemzet gondosan ügyel. Mi, magyarok, erre különösen nagy figyelmet fordítunk.

Az 1989/1990-es rendszerváltoztatás után a múltunk iránti érdeklődés is megnőtt. Nagy Imre és társai ünnepélyes újratemetése után a politikai emigrációból is egyre többen tértek haza, és felmerült a külföldön elhunyt honfitár-

sak hamvai hazahozatalának gondolata. A sort a Mariazellben eltemetett Mindszenty hercegprímás nyitotta meg.

A nyilaskeresztes, majd a kommunista uralom alatt egyaránt bebörtönzött Mindszenty József (1892–1975) bíboros, esztergomi érsek, az utolsó magyarországi hercegprímás a budapesti amerikai nagykövetségen töltött tizenöt éves belső emigráció után 1971-ben, előzetes megállapodás alapján hagyhatta el az országot. Bécsbe költözött, ahol élete utolsó éveit töltötte. Mariazellben temették el, majd hamvait 1991-ben az esztergomi bazilikában helyezték végső nyugalomra. Boldoggá avatásának folyamata 1994-ben kezdődött Rómában, a Szenttéavatási Ügyek Kongregációjánál. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia

2006-ban hivatalosan is kérte boldoggá és szentté avatását.

Mindszenty újratemetését követően, 1992 novemberében szülőfalujában, Agyagosszergényben talált végső nyugalomra a Németországban elhunyt Közi Horváth József (1903–1988), az emigráció jelentős pap-politikusa. A Demokrata Néppárt és a kisgazdák emigrált képviselőivel közösen megalakította a Magyar Keresztény Népmozgalmat, majd ennek elnökeként megválasztották az emigránsok alkotta Közép-európai Kereszténydemokrata Unió elnökének.

Az újratemetések sora harmincnégy év elteltével is tart. A Szociális Testvérek Társasága, a Barankovics István Alapítvány és a Nemzeti Örökség Intézete közös erőfeszítésével került haza Amerikából az első magyar női országgyűlési képviselő és rendalapító, Slachta Margit (1884–1974). Hamvai 2021-ben a Fiumei úti sírkertbe kerültek, síremléke 2024-ben készült el.

Nevéhez fűződik a női méltóság elismertetése és védelme, a „keresztény feminizmus” követeléseinek megfogalmazása. Margit testvér vállalta az emberi jogok kiterjesztését. Mindezek érvényesítésére hozta létre a Keresztény Női Táborot. Slachta Margitnak a nemzethez való hűségét is ugyanez a katolikus egyetemesség jellemezte: „Keresztény szemmel nézve mi látjuk, hogy minden nemzet kapott egy

bizonyos hivatást az Úristentől, s azért, hogy istenadta hivatását betölthesse, egy nemzetet sem szabad eltiporni”.

A 20. század utolsó évtizedében meginduló változások az egyház életében is újabb lehetőségeket nyitottak meg. Megindultak a boldoggáavatási eljárások. A szerzetesrendek elkezdtek érdeklődni felejtésre ítélt rendtársaik iránt, akik a kommunizmus áldozataiként rejtett parcellákban nyugodtak. Kegyeleti-régészeti eljárások sora indult el ekkoriban. Vezér Ferenc (1914–1951) pálos szerzetes exhumálása sikerrel járt. Pálosszentkúti temetése hívők sokaságát mozgatta meg.

Vezér Ferenc atyát koholt vádak alapján a Grösz-per kilencedik vádlottjaként ítélték halálra, és 1951. augusztus 3-án végezték ki. Mint számtalan kivégzett mártír, ő is jeltelen sírban nyugodott, amíg 2011-ben, hosszas kutatás után megtalálták hamvait, majd 2012. április 30-án motoros zárándokok kísérték földi maradványait a budapesti Sziklatemplomból Pálosszentkútra, ahol végső nyughelyére lett.

Temetni szomorúság, temetni gyász, temetni kötelesség. Újratemetni megnyugvás, újratemetni elégtétel: kötelességünk megtenni, annak érdekében, hogy az elhunytak részesülhessenek a minden embert megillető, végakaratuknak megfelelő végtisztességben.

Igaz, az újratemetés szóval is vigyázni kell. Helyes ez az emigrációban elhunytak esetében, akik külföldön méltó temetést kaptak, és évek, évtizedek múlva hazai földbe kerültek. Viszont a rejtett parcellákból kihantolt áldozatoknak valójában nem is volt temetése: csak sírba dobták, elföldelték őket. Méltó temetésük csak a rendszerváltoztatást követően történhetett meg.

Ferences mártírtársaival egyetemben

A piarista rend régi sírboltja a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

megindult a boldoggáavatási eljárása Károlyi Bernát atyának (1892–1954) is, akinek a holttestét nem sikerült megtalálni. Bernát atya alapította a kínai ferences missziót, ahol magatehetetlen betegeket ápoltak, valamint árvaházat is alapított az otthonukból kitett leányoknak. Hazatérte után, a háború idején tevékenyen részt vett zsidó honfitársaink mentésében, majd az új rendszer üldözötteit vette védelmébe. Így rövidesen börtönbe került, ahol a kínzások következtében vesztette életét. Rabtársai elmondták, hogy élete utolsó pillanatáig biztatta, bátorította őket.

Sikerrel járt viszont Sándor István (1914–1953) és társainak exhumálása az Új köztemető 301-es parcellájában. A feltáráskor a sírban hat kivégzett áldozat csontvázát találták meg. Érdekesség, hogy az azonosításnál a borítékon és levélbélyegen található nyálmintából kinyert DNS szolgált bizonyítékkal, hasonlóan, mint Vezér Ferenc esetében.

Sándor István boldoggá avatásakor Ferenc pápa e szavakkal méltatta őt: „Szalézi világi testvér volt, példát mutató fiatalok szolgálatában, az oratóriumban és a szakképzésben. Amikor a

kommunista rezsim betiltott minden katolikus művet, bátran szembenézett az üldöztetésekkel, és 39 éves korában megölték”.

Több mint 350 a Nemzeti Sírkertbe sorolt, tehát védett sírok száma, ahol egyházi személyek nyugszanak szerte az országban. És ehhez még hozzájön több szerzetesrend, például a piaristák, jezsuiták, bencések sírboltja. Jeles történelmi személyiségek nyugszanak védett sírokban, költők, mint Janus Pannonius vagy Mécs László, tudósok, tanárok, akikben egyvalami közös: tettek valamit a hazáért.

A védett sírok száma folyamatosan gyarapszik, rendszeresen érkeznek előterjesztések, újabb és újabb egyházi személyek nyughelyére vonatkozó javaslatok kerülnek a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elé. Szép példája ez a hívek szeretetének lelkivezetőik, papjaik iránt.

Csallóközi Zoltán
hittanár, újságíró,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság tagja

A bizottság örökségvédelmi szerepe az emlékhelyek megőrzésében

Azzal a határozott állítással kezdem, hogy a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) léte és immár negyedévszázados működése önmagában is nagyon fontos üzenet a társadalom, az egész magyarság számára.

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem történelmi emlékhelye (Fotó: Gedai Csaba)

Sok tekintetben egyedülálló intézményről van szó, nem igazán lehet ugyanilyet, esetleg csak kissé hasonlókat találni más országokban, más nemzetek esetében. Ez a különleges feladat és küldetés a kezdetekhez képest is tovább gazdagodott, amikor a Nemzeti Sírkert, mint egy különleges, egyszerre fizikai és virtuális örökségi egység létrehozása és folyamatos gondozása mellé megjelentek az emlékhelyekkel kapcsolatos kötelezettségek is. A bizottság tehát kettős feladatot teljesít, a NÖRI hathatós szervezeti munkájára támaszkodva.

Az NEKB létrejöttének kezdete óta egyrészt nemzetünk Nagyjainak állít emléket, azoknak, akik nélkül a magyarság ma nem lenne az, ami, és akik a távolabbi és közelebbi múltban sokat tettek nemzetünk megbecsüléséhez – adott esetben az egész világ számára is jelentős – teljesítményükkel. Mi más lehetne ez, mint nemzeti örökségünk kiemelkedően fontos összetevője?

Másrészt a bizottság felel azért, hogy a történelmünk, nemzetünk számára valóban meghatározó jelentőségű helyek, helyszínek nemzeti, illetve történelmi emlékhellyé legyenek nyil-

vánítva. Ez utóbbi feladatot az NEKB 2006 óta látja el, miután a nemzeti és a történelmi emlékhely fogalmát és a velük kapcsolatos eljárási szabályokat módosító kiegészítésként beleillesztette az Országgyűlés a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvénybe. Ezzel az országosan elismert örökségi javak összessége egy korábban nem létező, tehát teljesen új kategóriacsoporttal, az emlékhelyek csoportjával egészült ki. Az örökségvédelmi törvénybe illesztésből is egyértelműen kitűnik, hogy emlékhelyeink és örökségi javaink szorosan összetartoznak, de a hangsúlyozottan külön kategóriaként való megjelenítésük arra is rámutat, hogy tartalmilag mégsem azonosak, jóllehet többségükben olyan helyszínekről van szó, amelyek valamilyen szintű műemléki, örökségi védelem alatt is állnak. Bizottságunknak az emlékhelyekkel kapcsolatos tevékenységében éppen ez az összefüggés adja az örökségvédelmi dimenziót.

A bizottság természetesen nem veszi át semmilyen más szereplőre, szervezetre tartozó feladatot az örökségi értékek, a műemlékek, műemlékhelyszínek védelmében, így az azokkal kapcsolatos hatósági és egyéb feladatok ellátásában sem. Amit viszont az emlékhelyek esetében hozzá tud tenni

és hozzá is tesz, az ugyancsak nagyon fontos: ez nem elsősorban ezen örökségi javak anyagi, fizikai megőrzésével függ össze, hanem az általuk hordozott, megjelenített szellemi, nemzeti identitást hordozó tartalmakkal. Természetesen ez a tartalom nem független a helyek, helyszínek fizikai valóságától, amely egyúttal tartozás mindenekelőtt azt jelenti, hogy a helyszínek megjelenése, kialakítása és állapota méltó legyen az említett tartalomhoz.

A bizottság tehát egyrészt a meglévő, történeti szubsztancia tiszteletén, az önazonos és hiteles megőrzés követelményének érvényre juttatásán „örködik”, különös tekintettel a hozzáférhetőség és hiteles bemutatás szempontjaira. Másrészt, és az előzőtől nem függetlenül, a bizottság örökségvédelmi szerepéhez az is hozzátartozik, hogy figyeljen arra, hogy az emlékhelyeken – tehát nemzeti identitásunk kiemelkedő helyszínein – minden szükséges kortárs hozzájárulást, így például a helyszínek méltó módon történő megjelölése, látogatóközpont vagy bármilyen hasonló létesítménynek a megvalósítása semmilyen módon ne zavarja a helyszín „történetiségét”. Ebbe a körbe tartozik például a megközelítési útvonal rendezettsége

Vízolyi református templom és látogatóközpont történelmi emlékhelye (Fotó: Gedai Csaba)

Budapest, Szilágyi Dezső téri református templom történelmi emlékhelye (Fotó: Gedai Csaba)

is, beleértve a távolabbi és a közelebbi látvány lehetőség szerinti sértetlenségét is. A fentebb vázolt általános szerep érvényesítése értelemszerűen konkrét esetekben keresztül valósul meg, amelyeket a bizottság eleve figyelemmel kísér, és amelyekhez konzultációs lehetőséget is nyújt, már a tervezés korai szakaszában is – mint ahogyan az például Somogyvár-Kupavár nemzeti emlékhely esetében is történt.

A nemzeti és történelmi emlékhelyekkel kapcsolatos megkeresések, feladatok esetében a bizottság javaslataihoz, döntéseinek megalapozottságához a tagok a saját szakterületükön felmerülő kérdésekben értelemszerűen a legjobb tudásuk, ismereteik, valamint sok évtizedes tapasztalatuk alapján járulnak hozzá.

A bizottságban végzett munka vissza-visszatérő, nagyszerű élménye az, ahogyan a bizottság döntései formálódnak, amilyen tisztelettel, odafigyeléssel hallgatjuk meg egymás gondolatait, érveit, javaslatait, s ahogyan azokból kialakul egy valóban közösségi álláspont.

Röviden összefoglalva: az örökségi javak megőrzése terén végzett bizottsági hozzájárulást is a Nemzeti Nagyjaink iránti tisztelet vezeti, amely egyben saját magunk, azaz minden valamikori és mai honfitársunk, nemzettársunk megbecsülése is, abban a biztos tudatban, hogy történelmünk kiemelkedő helyszíneinek ismerete és tisztelete a magyarság mint közösség megtartó erejéhez járul hozzá.

Dr. Fejérdy Tamás
építész, okleveles műemlékvédelmi szakmérnök,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság tagja

1848–1849 emlékezete

1848–1849 az államalapítás óta a magyar történelem legjelentősebb társadalom-történeti fordulata. A magyar országgyűlés akkor hozta meg Közép-Európa leg-radikálisabb jobbágyfelszabadító törvényét, amelynek elfogadásával a magyar nemesség valóban átugrotta a saját árnyékát. A „nagy év” időszakát relatív nemzeti egység jellemezte – nem mindenki volt teljesen elégedett a bekövetkezett változásokkal (vagy azért, mert úgy érezte, hogy túl sokat veszített; vagy azért, mert úgy érezte, nem nyert eleget), de az átalakulással szemben nem alakult ki komoly ellenpárt.

Klapka György honvédtábornok sírhelye a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

A bő másfél év a nemzetté válás nagy közös, alapvetően pozitív élménye volt a társadalom számára. Ilyen volt a jobbágyfelszabadítás és a törvény előtti egyenlőség kimondása révén a társadalmi emancipáció, de ilyen volt a közvetlen részvétel révén az események aktív alakítása is. A társadalom tömegei először vehettek részt választóként a döntéshozatalban, vettek részt nemzetőrként és honvédként a belső

rend fenntartásában, illetve a vívmányok védelmében. Ez több százezres, talán milliós tömeg is lehetett. Az 1848 szeptemberében megkezdődő szabadságharc nem a magyar nemzeten belüli, hanem interetnikus és birodalmi polgárháború volt (ellentétben például a Rákóczi-szabadságharc). 1848–49 a magyar történelem egyik legjobban dokumentált, s rövidege ellenére is igen jelentős szakirodalom-

mal rendelkező időszaka. A kiadott primer források mennyisége több tízezer irat, a publikált naplóké és emlékiratoké is százas nagyságrendű – mindez vetekszik a 20. századi nagy sorsfordulók társadalmi emlékeztetének forrásanyagával.

1848–49-hez kapcsolódik a magyar történelem talán legerősebb kultusza, amely voltaképpen nem is egyetlen kultusz, hanem négy kultusz összekapcsolódásából áll. Az első magának a forradalomnak és a szabadságharcnak az emlékeztetőtörténete, amiben benne van 1848. március 15. ugyanúgy, mint az áprilisi törvények, a honvédség mint modern haderő megszervezése, s maga a szabadságharc. Az eseménysorhoz erős üzenetű napok kapcsolódnak:

1848. március 15. – a pesti forradalom napja (hivatalos emléknap 1849-ben, majd spontán emléknap 1860 után); 1849. május 21. – Buda visszavételének napja (1992 óta a Magyar Honvédelem napja); 1849. augusztus 13. – a tévesen világosinak nevezett, valójában Szőllősnél végbement fegyverletétel napja; végezetül 1849. október 6. – az aradi vértanúk emléknapja. 1898–1918

között hivatalos állami ünnep volt 1848. április 11. – a törvények szentesítésének napja; illetve 1951–1991 között a Fegyveres Erők, majd a Magyar Honvédség napja volt 1848. szeptember 29. – a pákozdi csata emléknapja.

A második összetevő minden idők legerősebb politikus-kultusza, az 1848–49-ben mindvégig meghatározó szerepet játszó Kossuth Lajosé. Ez a valaha volt legerősebb és legvirulensebb, spontán magyar politikusi kultusz. A harmadik az aradi vértanúk és gróf Batthyány Lajos kultusza. Végül a negyedik Petőfi kultusza, aki a forradalom emblematisz alakja volt, hősi halálával pedig ő maga is az ügy vértanúja lett. Ilyen erős kultuszkomplexum egyetlen más történelmi eseménysorunkhoz sem kötődik. (És akkor még nem is beszéltünk az 1848-hoz többé-kevésbé kapcsolódó Széchenyi- és Deák-kultuszról...)

Görgei Artúr sírhelye a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

1848–49 a magyar történelem első olyan korszaka, amelynek emlékezete folyamatosan „velünk van”. Noha az elmúlt 175 évben több eredeti épület eltűnt vagy megváltozott, számos olyan épület mindmáig megmaradt, amely a nagy idők helyszíne volt. Az események, illetve szereplőik emlékét őrző emlékművek, szobrok és közterületi elnevezések száma meghaladja a százas nagyságrendet. Ez az első olyan korszak a magyar történelemben, amelyből a szereplők nagy részének megvan a sírhelye, miniszterektől és tábornokoktól az egyszerű közhonvédekig. A Fiumei úti sírkertben elzarándokolhatunk Kossuth Lajos, gróf Batthyány Lajos, Görgei Artúr, Klapka György, Jókai Mór, a pesti vértanúk és mások sírjaihoz.

A korszak kitüntetett szerepét jelzi az is, hogy a jelenlegi 21 nemzeti emlékhely közül négy is idekapcsolódik. Ezek a Magyar Nemzeti Múzeum, a pákozdi Katonai Emlékpark, a debreceni Nagytemplom (ahol 1849. április 14-én kimondták Magyarország függetlenségét), illetve a budai Vár.

A 64 történelmi emlékhelyből pedig nyolc olyan van, amely elsődlegesen kötődik a két évhez: a pesti Landerer-nyomda, a szolnoki, tápióbicskei, isaszegi, váci csatatér, a komáromi erőrendszer, a gyulai vár és honvédtiszt emlékhely, végül a Batthyány-örökmécses. De 1848–49-es emlékhely a Ludovika Akadémia is, akárcsak a korszak jelentős szereplőinek szülőháza és lakóhelyei, mint a nagycenki Széchenyi-kastély, a monoki Kossuth-szülőház, a kehidakustányi Deák- és a bonyhádi Perczel-kúria, illetve a kiskőrösi Petőfi-szülőház. Ezek a nemzeti és történelmi emlékhelyek, a szobrok, emlékművek és sírok a helyi identitásnak is fontos „objektumai” a

Kilenc pesti vértanú sírhelye a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

múlthoz való személyes kötődés révén (az emlékeztető helyei, ahogy Pierre Nora fogalmazott).

Prof. Dr. Hermann Róbert
történész, egyetemi tanár,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság tagja

Prof. Dr. Hermann Róbert előadást tart az NEKB alapításának 25. évfordulója alkalmából rendezett konferencián (Fotó: Tábori Kálmán)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékezete

A magyar történelemben különböző típusú fontos eseményeket tartunk számon: ilyen például az összeesküvés, a lázadás, a forradalom vagy a szabadságharc. Magyarországon két forradalom és szabadságharc zajlott le: az egyik 1848/49-ben, a másik 1956-ban.

1956-os emléktáblák a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

Volt Rákóczi-szabadságharc és Martinovics-féle összeesküvés, de forradalom és szabadságharc csak ez a kettő volt. Miért fontos ez? Mert két törekvés találkozott, különböző körülmények között. Az egyik a szabadságvágy, a másik pedig a társadalmon belüli mozgás. 1956-nak nagyon sok jelszava volt, köztük „Rákosit a Dunába” vagy „Nagy Imrét a kormányba”, de a legfontosabb jelszavak a „Vesszen az ÁVÓ” és a „Ruszkik haza” voltak. Az utóbbi a szabadságot, a „Vesszen az ÁVÓ” a

diktatúramentességet, a társadalmi forradalmat mutatja. A két kiemelt eseményre valóban büszkéek lehetünk. Az 1956-os forradalom és szabadságharc megértéséhez egészen 1945-ig szükséges visszamenni történelmünkben. Ekkor kezdődik a fenyegetett demokrácia két éves időszaka, majd ennek a végén zajlik le a Magyar Testvéri Közösség pere. Meglátásom szerint ez egy polgári védekezési reakció volt, a fenyegetett demokrácia időszakában. Ezt követte a Rákosi-féle

terror. Először engem is megdöbbenett, hogy a Rákosi-korszakban 400 ezer parasztot ítélték el különböző vádak alapján. Mi történt itt? Ekkor kezdett rájönni a nép, hogy átverik őket. 1953-ig a magyar paraszt 1000 éves álma vált valóra a földosztással, de a kivitelezés módja tragikusnak bizonyult. Ezt követően a ráébredés két-három éve a különböző politikai szemléletű embereket tulajdonképpen egy csoportba forrasztotta. Kezdték átlátni az ÁVÓ

működését, és azt, hogy tevékenységét a Vörös Hadsereg jelenléte garantálja. Ezért meg kell nézni, hogy mi történt '56 előtt, és kutatni kell a történeteket: ez már nekünk és a holtjainknak elégtétel lehet. Mert tudnunk kell, hogy mi történt '56 előtt, ahogy azt is, hogy mi történik '56 után.

Több mint 300 embert végeztek ki '56 után. De hány börtönbüntetés és hány per volt '56 előtt? Rákosi felszámolta mindenfajta ellenzékét, a polgáriaktól a nemzeti kommunistákig. A forradalom kitörésekor Pesten lőnek, a vidék szervezkedik. Forradalomnak a budapesti, fegyveres harcot tekintjük. De 1956. október 25/26-tól kezdve egy polgári rendszer kezdett kialakulni vidéken, fegyveres beavatkozás nélkül. Létrejönnek az önkormányzati típusú szervezetek, amelyek miatt sok ember került később börtönbe.

Nekünk tehát Budapest mellett, az ismert hősök mellett az ismeretleneket is fel kell fedezni. Nemcsak a 300 kivégzett és a 20 ezer börtönviselt közül a börtönben elhunytakat kell számon tartani, hanem azokat az embereket is, akik 5 vagy 10 év után szabadultak börtönből, és ennek a vidéki forradalomnak a meghatározó alakjai voltak. A legismertebb közülük Brusznai Árpád, akit kivégeztek, és Szigeti Attila, akit öngyilkosságba kergettek. Az újpesti Rajki

Szeles Erika sírhelye a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

Gérecz Attila sírhelye a Fiumei úti sírkertben (Fotó: Brunner Gellért)

Mártont teljesen hihetetlen, mondva-csinált dolgokért végezték ki. Tehát meg kell vizsgálnunk az '56 előtti, az '56-os és az '56 utáni eseményeket is.

A rendszerváltoztatás generációját nagyrészt az ötvenhatosok alkották: ők és az eszméik készen álltak egy rendszerváltoztatásra. A nép megmozdulása gyakorlatilag egy társadalmi forradalom volt: '56 után, a felocsúdás után ez a nép kész lett volna egy újabb harcra, és megvívta a maga társadalmi küzdelmét.

Itt fonódik össze a történelem a bizottság munkájával. Valahol az Alföldön található egy Magyarai nevű falu. A '70-es években arra jártunk a gyerekemmel, láttunk ott egy kőtáblás sírt, amit benőtt a növényzet – egy vers állt rajta arról, hogy egy egyetemista fiú szívét átjárta egy golyó, meghalt a szabadságért, és ez a fiatal az '56-os forradalom hőisévé vált. A benőtt növényzetből ítélve a falu elfelejtette őt. A bizottság a helyi történetekkel összefogva ezeknek

a névtelen hősöknek név szerint is megadja a tiszteletet – ezek a hősök akár az egész ország, de a helyi közösség múltjában mindenképp újra elfoglalják méltó helyüket: erre sokaknak nagyon nagy szükségük van.

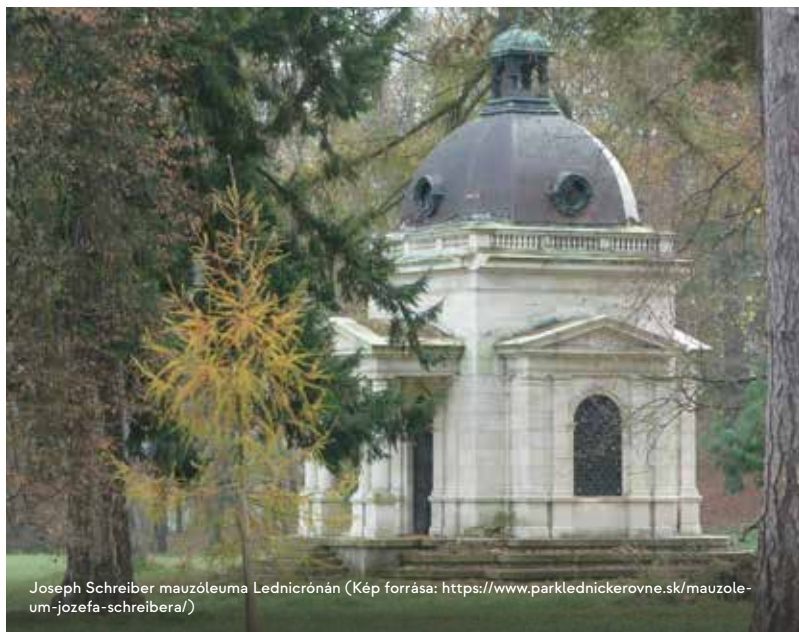
Prof. Dr. M. Kiss Sándor
történész, egyetemi tanár,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság tagja

Prof. Dr. M. Kiss Sándor előadást tart az NEKB alapításának 25. évfordulója alkalmából rendezett konferencián (Fotó: Tábori Kálmán)

A bizottság munkája a szlovákiai emlékezetpolitika tükrében

Északi szomszédunk, Szlovákia jelenlegi emlékezetpolitikájában dominálnak az ósláv előzmények, fontos szerepet kapnak részint a 18–20. századi nevezetes szlovák, részint az itt született, élt vagy alkotott magyar és német személyiségek.

Joseph Schreiber mauzóleuma Lednicrónán (Kép forrása: <https://www.parklednickerozne.sk/mauzoleum-jozefa-schreibera/>)

Fontosak az I. és a II. világháború szlovákiai vonatkozásai, és természetesen nem feledkezhetünk meg a magyar uralkodók szerepéről sem (III. Béla, Corvin Mátyás, Mária Terézia, Erzsébet királyné).

A „nemzeti temető” Turócszentmártonban található, ahol a szlovák tudományos, irodalmi, képzőművészeti és politikai élet több mint kétszáz neves személyisége nyugszik. Ez a helyszín a 19. század hatvanas éveiben került megalapításra.

A szlovák (szlovákiai) szakirodalom ezt a kérdéskört illetően szűkörűnek és döntően tudományos-népszerűsítő jellegűnek mondható, kiemelendő viszont, hogy a műemlékvédelmi topográfiai kiadványok adott esetben részletesen foglalkoznak a tárggyal.

Szlovákia mai területének vonatkozó emlékeit már Csehszlovákia felbomlása előtt elkezdtem kutatni, adott esetben felfedezni – eredményeimet azóta feldolgoztam és publikáltam.

Hosszabb előzmények után 2021-től a bizottság tagjaként is dolgozom ezen a területen. E munkában segítettek egyes rokonaim, legközelebbi barátaim, tanítványaim. Szlovák kollegák, szlovákiai tudományos intézmények, az ottani római katolikus egyház képviselői és intézményei megtisztelő támogatását is folyamatosan megkaptam.

Vizsgálataink során döntően a nemességre, a polgárságra, a kispolgárságra, a bányász-kohász rétegre, a katonákra és a különböző felekezetekre, egyházi személyekre fókuszáltunk, a parasztsággal kevésbé foglalkoztunk.

A Szlovákia területén fellelhető, témámhoz kapcsolódó emléanyagot a következőkben összegezném.

Szlovákiában a kisebb-nagyobb városokban, de akár falvakban is, sokfelé találhatók történelmi temetők. A legjelentősebb városi temetők közül kiemelendő a besztercebányai Városi temető, az eperjesi Városi temető, a kassai Rozália Temető, a készmárki régi Városi temető, a pozsonyi Kecske-kapui temető, valamint a pozsonyi Szent Miklós-temető. Nagyon fontosnak tartom a templomi temetkezések, így az ottani síremlékek, epitáfium címerek és kripták kutatását is. Az egyházi temetkezési helyek közül említésre méltó a kassai Szent Erzsébet-dóm, a nagyszombati

Pozsony, Szent András-temető (Kép forrása: <https://emlekhelyek.csemaadok.sk/emlekhelyek/szent-andras-temeto/>)

Keresztelő Szent János (Egyetemi) templom, a pozsonyi Szent Márton-dóm és a turócszentmártoni Szent Márton templom.

Kiemelendő továbbá, hogy 15–16. századi emlékek is maradtak napjainkra. Ilyenek például a lazonyi Szent Péter és Pál templom, a predméri Szent Gál templom, valamint a vinnai Szent Anna templom.

Maradtak fenn az országban különböző nemesi temetők is, például a varranói Szűz Mária Születése templom mellett. Gyakoriak a temetőkben emelt nemesi sírkápolnák is, erre példa a galántai Pozsonyi út melletti temetőben az Esterházy család sírkápolnája. Érdekességeknek számítanak a kastélyparkokban fennmaradt mauzóleumok, mint Lednicrónán Joseph Schreiber mauzóleuma 1890-ből.

A térség sajátosságai közé tartoznak a bányásztemetők, amelyek nagyrészt bányavárosokban maradtak fenn, így Dobsinán, Gölnicbányán és Selmecbányán. Előfordulhatnak ilyen temetők falvakban is (például Frigyesvágáson az egykori

Opálbányához kapcsolódóan). A területen találhatóak kohásztemetők (vasöntészeti temetők) is, példa erre az Erdőközi temető.

Az alábbiakban említek néhány, a kutatás szempontjából kiemelkedő, illetve jellegzetes emléket.

1. Pázmány Péter sírja, Pozsony, Szent Márton-dóm, kriptá. A szentélyben modern síremlék-epitáfium látható, amely Rigele Alajos műve (1914).
2. Gróf Balassi Bálint (1554–1594) sírja, Hibbe, Mindenszentek Templom kriptája. A templomban modern emléktábla látható.
3. Szepeskáptalan, Szent Márton-dóm (püspöki székesegyház). Különböző síremlékek, halotti epitáfiumcímerek mellett a templom belső termében kripták is vannak. Itt található Szapolyai Imre és Szapolyai István síremléke (tumbafedele).
4. Lőcse, Szent Jakab templom. Számos síremlék-epitáfium, halotti epitáfiumcímer és kriptá mellett itt találhatóak a Thurzó család síremlékei is.
5. Szepesmindenszent (Hótkóc). A gróf Csáky család központi „temetkezési dombja” egyedülálló 18–19. századi emlékcsoportnak számít.
6. Komárom, Legszentebb Istenanya (szerb ortodox) templom. Itt található a katonai Mária Terézia-rend lovagkeresztjével kitüntetett Bárány Davidovics Pál (1737–1814) tábornagy síremléke.
7. Lőcse, (régi) evangélikus Városi temető. Itt látható Görgei Zsigmond (1784–1802) klasszicista síremléke.
8. Illova (Klobusic). Itt található Baross Gábor (1848–1892), a „vasminiszter” mauzóleuma.
9. Töketeres, az Andrássy-kastély parkja. Id. gróf Andrássy Gyula és neje, gróf Kendeffy Katinka mauzó-

leuma (tervezője Artur Meining építész). A szarkofág Zala György szobrász műve. Történeti, művészettörténeti szempontból is igen kiemelkedő emlék.

10. Krasznahorkaváralja mellett, a Kassára vezető útnál található Gróf Andrássy Dénes és neje, Hablawetz Franciska mauzóleuma. Az épület terveit Richard Brendl müncheni építész készítette, az építkezést Konstantin Frick és Eduárd Schmucker német szakemberek irányították. A szobrászati munka Max Frick német művész alkotása. A mauzóleum ókori bizánci jegyeket mutat, igen jellegzetes szecessziós alkotás. Európai összehasonlításban is a kor egyik legjelentősebb mauzóleuma, a mai Szlovákia legfontosabb síremlék-építészeti emléke.

Szlovákia mai területén örvéndesen kerülnek elő jelentős síremlékek. Ilyen például a pozsonyi régi zsidó temető nagyszámú régi síremlékének teljesen váratlan előkerülése a közelmúltban.

Dr. Pandula Attila
történész,

a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság tagja

Kiváló orvosdoktorok szakmai útjának követése

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) tagjának lenni rendkívüli megtiszteltetés. A bizottság tagjai – szinte kivétel nélkül – hazánk történelmének szakértői. Az egy-egy bizottsági ülésen elhangzottak és a hozzájuk kapcsolódó megjegyzések vagy vita felér egy doktori értekezés megvitatásával. Az érveléshez szükséges tényanyag nagyrészt ott van a fejekben, amennyiben további adatokra van szükség, akkor a Nemzeti Örökségi Intézete (NÖRI) főigazgatója és munkatársai mindig készek azok megadására.

A bizottság sokrétű feladatai közé tartozik a Nemzeti Sírkert gondozása. A Nemzeti Sírkert Magyarországon a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság által annak minősített temető, hősi temető, hősi temetési hely, továbbá temetkezési emlékhely, kegyeleti emlékhely, temetési helyek összessége. Az NEKB rendszeres ülésein születnek a döntések a sírok védetté nyilvánításáról, a kérelmet a NÖRI-hez kell benyújtani.

A 25. évfordulóra készülve tűnt fel, hogy – definíció szerint – a Nemzeti Sírkertben elsősorban a magyar történelem és kultúra jelentős alakjai nyugszanak, ez indokolja a bizottság személyi összetételét. Végignézve azonban az elmúlt években a listára kerültek foglalkozását, kiderült, hogy a lista kitágult, például sportolókkal – még így is vannak azonban ritkán előforduló foglalkozások: erre példa az orvosi szakma. Orvosi diplomát szereztem, majd oktatói és kutatóorvosi pályát jártam végig aktív éveim során. A bizottságban kivételt jelentő szakterülettel foglalkozva, szeretnék a Nemzeti Sírkertben nyugvó néhány kollégára emlékezni.

Orvosként vagy gyógyszerészként milyen kiemelkedő tevékenységgel

lehet bekerülni a Nemzeti Sírkertbe? A röviden ismertetésre kerülő példákból is kiderül a válasz: vagy egy új orvosi szakterület elindításával vagy a közösségi életben történő részvétellel. Nézzük először az előbbi csoporthoz tartozókat.

Weszenszky Gyula (1872–1940)

1895-ben tette le gyógyszerészmesteri vizsgáját a Budapesti Tudományegyetemen, majd 1898-ban doktorált. Magyarországon az elsők között foglalkozott a rádiummal, a rádiumemanációval és a röntgensugárral. Szerkesztett egy készüléket a radioaktív sugárzás észlelésére. 1918-ban kinevezték a Budapesti Tudományegyetemen a Radiológiai Intézet igazgatójának.

Németh András (1924–1999)

1948-ban szerzett általános orvosi diplomát a Szegedi Tudományegyetemen. Később urológus – a vizelettermelő

Heim Pál síremléke a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

és -elvezető rendszerrel foglalkozó – szakorvosi végzettséget szerzett. Pályafutása java részében a Szegedi Orvostudományi Egyetem Sebészeti Klinikájának urológiai osztályát vezette. 1954-ben elkészítette Magyarország első dialízis készülékét, amellyel az első sikeres hazai hemodialízist, az elégtelen veseműködés kompenzálását nyújtó beavatkozást végezték. 1962-ben Németh András féléves ösztöndíjjal Londonban dolgozott. Itteni tapasztalatai alapján végezte el 1962 decemberében Szegeden,

Petri Gábor professzor klinikáján Magyarország és egyben Kelet-Európa első veseátültetését. Nevéhez fűződik a rekonstrukciós urológiai sebészet elindítása.

Bugár-Mészáros Károly (1900–1989)

1923-ban avatták orvosdoktorrá. 1927-től érbetegségekkel foglalkozott. 1944-ben jelent meg *Az érbetegségek diagnosztikája, kór- és gyógytana* című könyve, amellyel hazánkban megteremtette az érbetegségek gyógyításának alapjait. 1961-ben megalapította a Magyar Angiológiai (erek betegségeivel foglalkozó) Társaságot. 1964-ben Párizsban a Nemzetközi Angiológiai Unió alelnökévé választották. Jelentős eredmények fűződnek nevéhez az érelzáródással járó mozgászavarok kutatása terén.

Most nézzük azokat, akiknek sírja a rendkívüli közösségi szereplésük elismerésül lett a Nemzeti Sírkert része.

Filák György (1936–1956)

Az 1956-os forradalom- és szabadságharc napjaiban, mint orvostanhallgató, önként részt vett a Bakáts téri kórház mentőinek segítésében, a sebesültek ellátásában – többször került emiatt életveszélyes helyzetbe. A november 4-i szovjet támadás után második kerületi lakásánál a szomszédja segítséget kért tőle egy belövés sérültjeinek mentéséhez, azonban útközben egy repeszgránát robbanása miatt életét vesztette.

Takács Pál (1900–1977)

1900. március 21-én született Debrecenben. 1926-ban szerzett diplomát a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1927-től dolgozott Budafokon. Budapest ostroma idején öt gyermekével és várandós feleségével a budafoki

tüdőszanatórium légópincéjébe költözött, ahol az ott tartózkodókon kívül ellátta az utcáról odavitt civileket és a szembenálló felek katonáit is.

A szegények orvosaként tartották számon. 1949-ig fontos pozíciókat töltött be a budafoki református gyülekezetben.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején részt vett a helyi Forradalmi Bizottság testületének felállításában. Nagy szerepet játszott abban, hogy a forradalom napjaiban Budafokon nem volt vérontás.

1957-ben a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés” vádjával letartóztatták elsőrendű vádlottként. A hamis tanúkat is felvonultató koncepciók per végén életfogytiglani börtönbüntetésre, 10 év jogvesztésre és teljes vagyonelkobzásra ítélték. A büntetés végrehajtására a váci börtönben került sor. Börtönevei alatt is gyakorolta orvosi hivatását.

1977. július 23-án hunyt el. Budafokon emléket az egykori lakóháza helyén álló, róla elnevezett park és a budafoki Tüdőgondozó és Pszichiátriai, Addiktológiai Gondozó épületének falán elhelyezett emléktábla őrzi.

A fenti néhány kivonatos élet-történet mutatja, hogy az áldozatos életet élő, küzdelmes hivatásukat gyakorló orvosok nehéz történelmi körülmények között is kiválóan megállták a helyüket.

Filák György orvostanhallgató a Semmelweis Egyetem hősi halottai között szerepel. Takács Pál közéleti tevékenysége – gondos orvosi munkája mellett – példamutató.

Prof. Dr. Réthelyi Miklós

az anatómia, szövet- és fejlődéstan egyetemi tanára, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság tagja

Lenhossék Mihály síremléke a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

Hugonnai Vilma síremléke a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

A rejtett parcelláktól a nemzeti emlékhelyig

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) kezdeményezése alapján a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) javaslatára a magyar Országgyűlés 2022-ben a budapesti Új köztemető mellett a váci, a márianosztrai és a sopronkőhidai rabtemetőt is beemelte a nemzeti emlékhelyek sorába. Ezek a budapesti helyszínhez hasonlóan az 1945 utáni magyar történelem „nemzeti nyughelyei”.

Kopjafák az Új köztemető 298-as parcellájában (Fotó: NÖRI)

az elrejtéssel felejtésre ítélték őket. A kommunista rendszer emberellenes volt, hiába próbálták „emberarcúvá”, emberszabásúvá tenni. E történeti és irodalmi megállapítást most már tapasztalati, feltárási tények tömegével is igazolni lehet.

A fent felsorolt parcellákba börtönviszonyok között elhunytak kerültek. Ők azok, akiket törvénytelen perekben, hamis vádak alapján elítéltek és kivégeztek, vagy hosszabb-rövidebb börtönbüntetésre ítélték. Utóbbiak a büntetési idő letöltése közben haltak meg a börtönben, internálótáborokban vagy rabkórházban: politikusok, katonák, közeleti vagy egyházi személyiségek, egyszerű állampolgárok. Az elrejtést fokozta, illetve segítette az a tény is, hogy ezekben a parcellákban kerültek eltemetésre a köztörvényes cselekményekért kivégzett személyek is, de a kórházakból kikerülő ún. kórházi maradványok is, vagy az ún. közsegélyes elhaltak. Így akár különféle eltemetésre szánt halott vagy halottól származó maradvány is kerülhetett egy sírba.

Korabeli titkos utasításokból egyértelműen tudjuk, hogy a hozzátartozók nem tudtak a halál és a kivégzés idejéről, sem a temetés helyéről, idejéről.

nyugalmát. A végtisztesség megtagadása az emberre mérhető legsúlyosabb büntetés, az elrejtés bűn.

A címben említett rejtett parcellákban a halottakat nem temették el emberhez méltó módon.

A rejtett parcellák Budapesten az Új köztemető 298-as és 301-es parcellái, vidéken a váci, a sopronkőhidai és a márianosztrai rabtemetők. Ezek a helyek évtizedeken át nem egy temetőképzet mutattak, hanem zárt, rejtett, elhanyagolt területként léteztek. A halottakat jeltelenül, álnéven, összekeverten, nem kellő mélységben temették itt el, temetési kellékek nélkül, továbbá egy sírba akár több embert is temettek,

Bizonyos időszakban az ÁVH börtönügyi osztálya a legnagyobb titokban és konspiráció mellett hajtotta azokat végre.

De hogyan is került sor a rejtett parcellák titkainak a felfejtésére? A 35 évvel ezelőtti kérdés az volt, hogy az akkor megbízást kapott igazságügyi szakértői csoport (orvos, antropológus és régész taggal) honnan és hogyan jut megfelelő és persze hiteles információkhoz, adatokhoz, hogy válaszolni tudjon arra a feltett kérdésre, hogy ki, hol, hogyan halt meg, és kit, hol, hogyan temettek el, ha 1945 és 1962 között, börtönhöz kötötten halt meg.

A történészek egyre többet tudnak erről a korszakról, de számukra nem ez a legfőbb kérdés. A keresést végző szakember számára azonban elsődleges a feltárás. Sok adat ismert a kivégzettek számáról, személyéről, történeteiről, de ezek mind attól függenek, hogy milyen kutatási adathalmazt érintenek és milyen időszakot fednek le.

Az általunk 1989-től szisztematikus munkával létrehozott Igazságügyi Szakértői Adatbázis fő forrásai a temetőkönyvek, a halotti anyakönyvek, a börtönadatok és a levéltári adatok. Ennek alapján ma már pontosan állít-

A Nemzeti Gyászpark korábbi állapota, illetve látogatóközpontjának belső tere (Fotó: NÖRI)

hatom, hogy 1945 és 1962 között 1150 főt végeztek ki, ebből 353 a háborús bűn miatt, 513 a politikai okból, és 212 a köztörvényes bűn miatt kivégzettek száma. 72 eset vár még történeti tisztázásra. A betegségben meghaltak száma az említett időszakban ezres nagyságrendű.

Az igazságügyi szakértői munkánk (a kegyeleti és régészeti feltárások) eredménye az, hogy 109 esetben sikeres exhumálást és személyazonosítást végeztünk, és vissza tudtuk adni a jeltelenül eltemetett áldozatot a felkérőnek (a családnak, az egyháznak, a nemzetnek). Nagyon fontos tény, hogy ezekben a rejtett parcellákban sohasem történt teljes feltárás. Mindig csak egyéni vagy kisebb-nagyobb közösségek kezdeményezésére történtek egyedi sírfel-

tárások, de ezek rengeteg tapasztalati ténnyel egészítették ki a parcellákról és a korról szóló történeti ismereteket. Ma már rengeteget tudunk ezekről a parcellákról: erkölcsi győzelemnek gondolom azt, hogy sikerült felülírni az elrejtési szándékot.

Elkészült a 298-as és a 301-es parcella sírról sírra szóló adattára, amely a feltárásokon túl tartalmazza a fellelhető írott források tényadatait is az egyes sírokról.

A nemzeti emlékhely budapesti és vidéki helyszínei a fizikai távolság ellenére az összetartozó történetük miatt az emlékezés és az emlékeztetés szinterei – ahol a NÖRI által működtetett Nemzeti Emlékezetpedagógiai Programhoz kapcsolódva a fiatalabb korosztályt is meg lehet és meg is kell ismertetni a múlttal. Szakmai tapasztalataim alapján állíthatom, hogy igaz az a gondolat, miszerint a múlt nem mögöttünk, hanem alattunk van. Ha ezt nem ismerjük fel, akkor a fának képzelt jövő nem tud miben gyökeret eresztetni.

„A halottak az élők emlékezetében élnek tovább.” (Cicero)

Dr. Susa Éva

igazságügyi antropológus,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság tagja

A 301-es parcella napjainkban (Fotó: NÖRI)

Kegyeleti művészet

A köztéri művészet, szobrászat, építészet és további nemes tárgyformáló műfajok és művelőik három és fél évtizedes fővárosi szolgálata után a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottságba szóló meghívásom önmagában is élmény és megtiszteltetés volt, ugyanakkor hivatásomban, szakmai munkámban, kutatási és alkotó tevékenységem számára is új lehetőségeket kínált és kínál a mai napig.

Első világháborús emlékmű a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

Örökölt, személyesen megélt és gyakorolt tiszteletem az elődök iránt, az aligha nélkülözhető nemzeti példaképkérés és -nyújtás, az emlékezés, emléktörzés és emléktállítás, valamint annak átadása újabb és újabb generációk számára az emelkedett küldetés egész feladatrendszerét adja.

Eleink és tetteik hiteles ismerete, nemzetünk és történelmünk jeles, korformáló személyiségeinek, történe-

nek, helyeinek és idejének tudata és érzelmi rögzülése nélkül aligha remélhetünk erős nemzettudatot és a hovatartozás, a hazaszeretet belülről fakadó nemes érzését.

Ebben látom és érzem a bizottság legfőbb jelentőségét, eszmei és gyakorlati munkájának fontosságát és küldetéstudatát, amelyben osztozhatom.

Talán nem tekinthető szakmai elfogultságnak, hogy számomra a Nemzeti

Sírkert minden nyughelye legalább két fontos értékkel bír: egyrészt a sírban nyugvó jeles személy, másrészt a sírja fölé emelt művészi értékű síremlék megbecsülése okán. Korszakokként jeles képző- és iparművészek, szobrászok, építészek, formatervezők, mozaik- és üvegművészek alkottak hazánkban kimagasló értékű és jelentőségű mauzóleumokat, síremlékeket, amelyek kegyeleti művészetünk,

kegyeleti képzőművészetünk, művészeti anyanyelvünk remekei. Így vált a „Nemzeti Üdvölde”, nemzetünk nagy és fontos személyiségeinek nyughelye rendkívüli értékű szoborparkká is, Ferenczy Istvántól napjainkig.

Az elmondottak bizonyítására szubjektív válogatásomat szeretném bemutatni, amelynek elemei egy szellemi séta állomásaivá állhatnak össze.

Először is gondoljunk a Schickedanz Albert által tervezett Batthyánumauzóleumra, a Gerster Kálmán és Strobl Alajos által tervezett Kossuthmauzóleumra, az Ybl Miklós által tervezett Ganz-mauzóleumra, vagy a Melocco Miklós által tervezett Antall József síremlékre.

Különleges élménynek és kihívásnak tartom, amikor művész a művészek állít síremléket: a kedvenceim közülük Telcs Ede Munkácsy Mihálynak, Somogyi József Mednyánszky Lászlónak, Kerényi Jenő Csontváry Kosztka Tivadarnak, Lessenyei Márta Ferenczy Noéminek, Vilt Tibor és Gulyás Gyula Országgh Lilinek és Ferenczy Béni édesapjának, Ferenczy

Károlynak tervezett alkotása.

A bőség zavarában feltétlenül meg szeretném említeni Lajta Béla kegyeleti építészeti munkásságát, amelyből a síremlék-művészet stílusmegújító remekei kerültek ki.

A bizottsági, minden részletében emelkedettnek érzett munkámban külön is nagy élmény számomra, hogy magam is tervezési megbízások teljesítésével járulhattam hozzá a Nemzeti Sírkert gyarapításához. E szolgálat részének tekintem az I. világháború hősei emlékművének – Magyarország 661 ezer katona hőse mauzóleumának –, valamint Slachta Margit síremlékének megalkotását. Az emléktörzés szolgáltatásban pedig a nemzeti és a történelmi emlékhelyeket megjelölő sztélék megtervezését és felállítását Budapesten és országszerte, összesen 85 kiemelt

Csontváry Kosztka Tivadar síremléke a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

helyszínen.

A jövő a múlt megismert értékeire, nemzeti hagyományainkra épülhet csupán, illő tisztelettel és kegyelettel. A hagyományainkra, a gyökereinkre, amelyeken szilárdan kell állnunk. Ezért a célért dolgozunk a bizottság keretei között.

Kodály Zoltán közismert és sokszor idézett mondata szerint művészet nélkül lehet ugyan élni, de nem érdemes. A síremlékeket, mauzóleumokat tervezető és felállítató utódok és leszármazottak az alkotó művészekkel együtt azt is vallják, hogy művészet nélkül halni sem érdemes.

Zsigmond Attila

okleveles formatervező művész,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti
Bizottság elnökhelyettese

Slachta Margit síremléke a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

Zsigmond Attila előadást tart az NEKB alapításának 25. évfordulója alkalmából rendezett konferencián (Fotó: Tábory Kálmán)

Négy év a nemzeti emlékezet szolgálatában

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) 2021 óta érezhetően erősítette a nemzeti emlékezet megőrzésében betöltött szerepét: nemcsak a rá bízott helyszíneken, hanem a nemzet szempontjából kiemelkedő jelentőségű területeken is bővítette tevékenységi körét, többek között elindította a Nemzeti Emlékezetpedagógiai Programot (NEP), és nyitott a határon túli, magyar vonatkozású emlékhelyek felé is.

Fiumei úti sírkert

Az elmúlt 4 évben számos olyan új kezdeményezés indult el a Fiumei úti sírkertben, amely nemzetünk központi, történelmi temetőjét – amely 1885 óta dísztemető – egyfajta tága értelméshető szabadtéri múzeumként, kulturális térként fogja fel, és egy új látogatóközönséget – elsősorban a fiatalokat – kreatív módon, különleges programokkal szólítja meg, például látványos koncertekkel, színházi előadásokkal, élménypedagógiai foglalkozásokkal.

Kifejezetten a fiatalok megszólítására indítottuk el például az úgynevezett diáknapiakat. Három kiemelt nemzeti ünnepünkön, illetve emléknapiakon, március 15-én, október 6-án és október 23-án – vagy azokhoz köthetően – olyan programokkal várjuk a diákokat, amelyek egyszerre közösségi eseményként is működnek, de személyes élményt, tapasztalatot és érzelmi hatást is adnak a fiataloknak. Úgy tapasztaljuk, hogy egyre növekszik ezek iránt az érdeklődés – annak is köszönhetően, hogy a Nemzeti Emlékezetpedagógiai Program országos szinten is kezd beépülni a köznevelésbe –, amit jól mutat, hogy egy-egy ilyen napon több ezer diákot

fogadunk a Fiumei úti sírkertben, ahol forgószínpadszerűen, több helyszínen előadásokat hallgathatnak, kézműves foglalkozáson, illetve filmvetítésen vehetnek részt, valamint szórakoztató koncerten hallgathatják meg az adott naphoz köthető irodalmi művek feldolgozását.

Nemcsak a fiatalokat igyekszünk elérni innovációinkkal. A Kötetlenül a Fiumeiben című kezdeményezésünkön olyan ismert személyiségeket hívunk meg tematikus sétát tartani, akik ismertségükkel azokat is bevonzzák a sírkertbe, akik maguktól nem fedeznék fel programjainkat. A FiumeiGuide nevű mobilapplikációnkkal pedig azokat segítjük, akik nem szervezeten, hanem egyénileg szeretnék felfedezni a sírkertben nyugvó személyeket, a sírkert érdekességeit.

A Fiumei úti sírkertet szellemi síkon és programokkal is fejlesztjük, ugyanakkor az emlékezésnek olyan új helyeket is kialakítunk, amelyekkel a sírkert értelmezési keretét igyekszünk tágítani.

Így született meg a forradalom és szabadságharc 175. évfordulójára a '48-49-es központi emlékhely, amely a Demján Sándor Alapítvány felajánlásának segítségével készülhetett el

1848/49-es emlékmű a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

a Kossuth- és a Deák-mauzóleumhoz vezető utak kereszteződésében. Ezzel emléket állítottunk minden 1848-49-es szabadságharcosnak, akik harcoltak, meghaltak, megsebesültek – egyszóval akik valamilyen módon hozzájárultak abban az időszakban a nemzet fennmaradásához.

Hamarosan egy újabb emlékezési térrel is bővül ez a fontos nemzeti emlékhelyünk: az 1933-ban felépült, a határon túl nyugvó magyarok emlékhelyének újraértelmezésével. Az eredeti emlékművet a kommunista rendszer eltávolíttatta, de a Nemzeti Örökség Intézete egy két éve lezajlott országos tervpályázat eredményeképpen újra méltó emléket állít számukra. A tervpályázatra 42 darab pályamű érkezett be, a hazai építészet és társtudományainak neves képviselőiből álló bíráló bizottság a PS Alkotó Kft., azaz Páll András István és Páll-Sámson Rita terveit találta köztük a legkimagaslóbbnak. A tervekben szereplő – összesen 33 darab, első ránézésre absztrakt sírkövekként is értelmezhető, az őskori megalitikus emlékhelyeket megidéző – rozsdamentes acél sztélék látszólag szabálytalan, kötetlen elrendezésben állnak. Minden

A Határon túl nyugvó magyarok emlékművének látványterve (Kép forrása: PS Alkotó Kft.)

egyes táblán egyfajta személyes reláció jelenik majd meg, és egy szabályos körből szétszórtan fogja megjeleníteni szimbolikusan mindazokat, akik a történelem viharai vagy más kataklizmák miatt nem a mai Magyarország területén nyugszanak. Az emlékhely fokozatosan nyeri el végleges formáját, az első táblák június 4-től lesznek láthatók a nagyközönség számára.

Évente szabadtéri kiállítást is szervezünk a Fiumei úti sírkertben. Jelenleg is látható az a fotókiállítás, ami a sírkert megnyitásának 175. évfordulójára született meg. 1849. április 1-jén nyitott meg a temető – az isaszegi csatában elesetteket temették először ide, akik a közeli Rókus kórházban haltak meg. Ennek emlékeztére Fiumei anno cím-

mel egy olyan szabadtéri tablókiallítást nyitottunk meg, amely archív felvételekkel mutatja be, hogy mennyit változott a temető. A következő kiállítás a temetőben készült éjszakai fotókból lesz látható, majd József nádor közelgő jubileuma kapcsán a Várkapitányság kiállítása lesz megtekinthető.

A Fiumei úti sírkert fejlesztésében szerencsére magánemberek támogatására is számíthatunk: örömmel fogadtuk ezt a nagylelkű kezdeményezést. Elsőként Rákay Philip kommunikációs szakember, később Pákh Imre műgyűjtő, Amerikában élő, kárpátaljai születésű üzletember keresett meg minket azzal a céllal, hogy támogatná egy-egy, hozzájuk közel álló személyiség síremlékének a felújítását. Így újult meg a Petőfi család síremléke, majd Arany János, Munkácsy Mihály és tavaly Izsó Miklós nyughelye is. Az idei Jókai-emlékén kapcsán pedig szintén mecénások összefogásával a nagy mesemondó látványos síremléke is megújul.

A Nemzeti Sírkert

A Nemzeti Sírkertbe tartozó sírok a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság (NEKB) döntése alapján nem felszámolhatók, méltó megmaradásukról a Nemzeti Örökség Intézete gondoskodik. Annak érdekében, hogy

Okos parcellák avatás Egerben, 2024 (Fotó: NÖRI)

ezek a temetkezési helyek és sírok – és a sírokban nyugvókról szóló információk – eljussanak a nagyközönséghez, elindítottuk az úgynevezett „okos” parcellakövek telepítését, megjelölve ezeket a temetőket. Ezek segítségével a temetőbe belépő látogató rögtön tájékozódhat azokról a személyekről, akik az adott temetkezési helyen védett sírban nyugszanak. A 600 temetkezési helyből jelenleg 79 helyen található ilyen jelzőoszlop az elmúlt 2 és fél év munkája nyomán – tehát ez még jó pár évre komoly feladatot ad nekünk.

Díjaink

Két évvel ezelőtt indítottuk útjára a Nemzeti Emlék-Őr díjat, amellyel azokat a személyeket ismerjük el, akik tevékenyen részt vesznek a nemzeti emlékezet ápolásában. Első díjazottjaink Dr. Boross Péter miniszterelnök, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság korábbi elnöke volt, valamint Rákay Philip, aki elsőként állt mecénás-

ként a NÖRI munkája mellé. Második alkalommal pedig az NEKB két alapító tagját, Prof. Dr. Szakály Sándort és Dr. Weszelovszky Zoltánt tüntettük ki ezzel a díjjal.

Szintén két éve, a Nagycsaládosok Országos Egyesületével közösen alapítottuk az Év Családbarát Emlékhely-díjat, amelynek fővédnöke Nagy Zsuzsanna asszony, Dr. Sulyok Tamás, Magyarország köztársasági elnökének házastársa. A díjjal közös célunk, hogy a nemzeti és történelmi emlékhelyek programjaik kialakítása és infrastruktúrájuk fejlesztése során a családokra is fókuszáljanak.

Nemzeti Emlékezetpedagógiai Program

A NEP egy olyan kezdeményezésünk, amely a jelenleg 85 nemzeti és történelmi emlékhely közül 47 helyszínt megpróbál összekapcsolni a közneveléssel, és bízunk benne, hogy a következő évtől a szakképzéssel is – annak

érdekében, hogy az emlékhelyek az ifjúságnevelés és a jövő nemzedékek történelmi kötődésének szolgálatába tudjanak állni. Ezt nagyon sok intézmény már most is teljesíti, ugyanakkor a program ezeken túl hozzájárul ahhoz, hogy az iskolások, a 12 és 18 év közötti korosztály szervezeten, állami forrásból, az állami iskolafenntartó hálózaton keresztül, a Lázár Ervin Program példája szerint, szakértő pedagógusok által kidolgozott tananyagok alapján tudjon eljutni a nemzeti identitásunkat nagyban befolyásoló helyszínekre.

Öt helyszínnel és kétszáz iskolával kezdtük el a programot két és fél évvel ezelőtt, és most ott tartunk, hogy ebben a tanévben a kormány egymilliárd forintos támogatásával, a Klebelsberg Központ 60 tankerületének együttműködésével már több mint 80 ezer gyerek jutott el szeptember óta a programban résztvevő emlékhelyekre. További 40 ezer gyerek utazik most el a második félévben, így joggal reménykedünk abban, hogy a tanév végére elérjük a 120 ezer főt, és már azon dolgozunk, hogy a kormány elé kerüljön a következő két évre vonatkozó előterjesztés.

Határon túli magyar emlékhelyek

A magyar történelmi emlékezetet nem lehet a mai határok között kezelni. Aki a Fiumei úti sírkertben jár, az Apponyi hintó mellett, a bejáratnál láthatja Teleki Pál miniszterelnök úgynevezett „vörös térképét”, és rajta 90 olyan személy nevét, akik a mai határainkon kívül eső településeken születtek, de a Fiumei úti sírkertben nyugszanak. Ebből is látszik, hogy a nemzeti emlékezettel kapcsolatban megkerülhetetlen a Kárpát-medence teljes egészére

tekinteni, bár a Nemzeti Örökség Intézetét létrehozó kormányrendelet egyelőre a mai magyar határok közé szorítja a tevékenységünket. A Petőfi Irodalmi Múzeum által létrehozott, az Országos Széchényi Könyvtár által kezelt Magyar Nemzeti Névtér kere-

tén belül hoztunk létre egy úgynevezett Emlékhely Névteret, amelyben a határon túli, magyar vonatkozású helyszíneket gyűjtjük. Ez egy olyan virtuális gyűjtemény, amiben szívesen várjuk mindenkinek a közreműködését, annak érdekében, hogy összegyűjtsük

Munkácsy Mihály felújított síremléke a Fiumei úti sírkertben (Fotó: NÖRI)

a lehető legtöbb olyan magyar emlékezeti helyszínt, az emléktábláktól kezdve egészen a kiemelt műemlékekig, akár a Kárpát-medencében, akár azon túl, a világban, amelyek a magyarság ottani életének, teljesítményének és cselekedeteinek a lenyomatát őrzik. Célunk egyrészt az, hogy készüljön egy teljes regiszter ezekről a helyekről, másrészt pedig, hogy legyen lehetőségük a helyi közösségeknek a saját büszkeségeiket, saját értékeiket ezen keresztül bemutatni, megőrizni. Célunk továbbá az is, hogy – elsősorban az elcsatolt magyar területeken – egyfajta turisztikai támogatást is adjunk ezeknek a helyszíneknek, a megnövekedett látogatószámokon keresztül.

Az emlékhelyek összegyűjtésén túl támogattuk a roskoványi első Kárpát-medencei 1848/49-es honvédelemű újraállítását is. Ez az emlékmű a Bánó család birtokán titokban épült 1851-ben. Tusnádfürdőn ismerkedtünk össze a Sine Metu Egyesülettel, akik Komáromban a felvidéki magyar emlékek megmaradásáért küzdenek. Velük együttműködésben tavaly avattuk újra a roskoványi emlékművet. Az avatón napszáron résztvevők egy nagyon felémelő és szimbolikus összefogásnak lehettek a tanúi, ugyanis az áttadón a Szlovák Nemzeti Katonazenekar játszott egy magyar himnuszt, tehát ha csak ez az egy momentum valósult volna meg, már akkor azt mondom, hogy megérte ezzel foglalkozni, de ez az áttadó a határon túli magyar emlékhelyek újraállításában csak az első lépés volt. Idén ugyanis Bőjte Csaba testvérrel és a Szent László Alapítvánnyal együttműködve a Piski Honvéd Emlékhely újraállításán dolgozunk.

Mohács 500

2026-ra, a mohácsi csata 500. évfordulójára a kormány szándéka szerint és támogatásával újjáépül a Mohácsi Nemzeti Emlékhely. A NÖRI részvételével nagy erőfeszítésekkel zajlik az előkészület abból a célból, hogy a csata évfordulója kapcsán megpróbáljuk a köztudatban újraértelmezni az akkori eseményeket, a résztvevők szerepét, annak érdekében, hogy hősökként tudjuk őket tisztelni, és hogy érzék-

maga az évfordulós ünnepségsorozat a különböző társadalmi rétegekhez és a szakmai közönséghez is el tudjon jutni. Tavaly a Várkert Bazárban a magyar EU-s elnökség egyik partnerrendezvényeként szerveztünk egy szakmai seregszemlét, azaz egy, az előkészületeket bemutató konferenciát. Emellett a Nemzeti Örökség Intézete feltérképezte és külső szakértőkkel meglátogatta azokat az emlékezeti helyszíneket, amelyek az Antemurale Christianitatis (kereszténység védőbástyái) szimbólum alatt

A roskoványi honvédelemkő újraavatása, 2024 (Fotó: NÖRI)

tes módon meg tudjuk jeleníteni az ott megvalósult közép-európai összefogást. Fontos cél az is, hogy a tömegsírok feltárása után keresztény végtisztesség mellett tudjuk eltemetni mindazokat, akik a megtalált tömegsírokban lették halálukat – a jelenlegi kutatási eredmények szerint a török táborban kivégzett foglyokat. A helyszíni feltárás, a csatátérkutatás jelenleg is zajlik, de 2026-ig sok minden történhet még. Hargitai János miniszteri biztos úr összefogásával számos szervezet dolgozik azon, hogy az előkészület lépései és

felvették a harcot a terjeszkedő Oszmán Birodalommal, és egy olyan nemzetközi hálózat kiépítése indult el, amelynek eredményeként a 2026-ban megújuló mohácsi emlékhelyen megjelenhet az összes olyan ország, amely részese volt a mohácsi csatának.

Jelentős Európai Temetők Szövetsége

Három éve kiléptünk a nemzetközi térbe is: 2021 júniusában csatlakoztunk az európai történelmi és tematikus

temetők hálózatához. A Mariborban székelő európai szervezet, a Jelentős Európai Temetők Szövetsége (ASCE) 27 európai ország 100 városának 180 temetőjét fogja össze. Ma már ebbe a körbe tartozik a Fiumei úti sírkert és a Salgótarjáni utcai zsidó temető is. 2021 szeptemberében mi szerveztük a szövetség éves közgyűlését, a Covid-lezárások miatt hibrid, félig online, félig személyes jelenléttel. Szintén a magyar EU-s elnökség egyik társult szakmai rendezvénye volt a szervezet 2024-es közgyűlése, ami nagy siker volt, hiszen Szlovákia és Csehország is a mi közvetítésünkkel csatlakozott újabb történelmi temetőkkel a szövetséghez. Személy szerint az elnökség tagjaként próbálok saját kezdeményezéseket is elindítani, mint például a békefa ültetése az ukrán-orosz háború kitörését követően, a béke jelentőségét hangsúlyozva. Ennek keretében a Fiumei úton és Mariborban ültettük el az első, békét szimbolizáló fákat, „Élj békében, hogy békében nyugodhass” szlogennel, amelyek ma már egyre több európai országban hirdetik ezeknek a kiemelt emlékezeti tereknek a jelentőségét.

Az elmúlt négy évben arra törekedtünk, hogy az elindított projektjeink, programjaink és rendezvényeink jól bemutassák mindazt, amit mi nemzeti emlékezet alatt értünk, és bízom benne, hogy a következő években is ezen az úton tudunk tovább haladni, újabb és újabb, olyan kreatív programokkal, amelyek megmutatják szerepünket nemcsak a Kárpát-medencében, hanem szerte Európában is.

Móczár Gábor

főigazgató,

Nemzeti Örökség Intézete

A NEMZETI EMLÉKHELY ÉS KEGYELETI BIZOTTSÁG MEGALAKULÁSÁNAK 25. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL RENDEZETT KONFERENCIA

HELYSZÍN:

Országház, Felsőházi terem (1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 1-3.)

IDŐPONT:

2025. január 15. (szerda) 10 óra

PROGRAM

Köszöntőt mondott:

Harrach Péter, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke és

Móczár Gábor, a Nemzeti Örökség Intézete főigazgatója

A bizottság történetét bemutatta:

Dr. Weszelovszky Zoltán bizottsági tag és

Prof. Dr. Szakály Sándor elnökhelyettes

A Nemzeti Emlék-Őr díj átadása

Művészeti produkciók

A Nemzeti Emlékhely
és Kegyeleti Bizottság
jelenlegi tagjainak
ünnepi gondolatai
a bizottság munkájával
kapcsolatban:

Dr. Fejérdy Tamás:

A bizottság örökségvédelmi
szerepe az emlékhelyek
megőrzésében

Prof. Dr. Hermann Róbert:

Az 1848/49-es forradalom
és szabadságharc emlékezete

Prof. Dr. M. Kiss Sándor: Az 1956-os forradalom
és szabadságharc emlékezete

Dr. Pandula Attila: A bizottság munkája a szlovákiai
emlékezetpolitika tükrében

Prof. Dr. Réthelyi Miklós: Kiváló orvosdoktorok szakmai útjának követése

Dr. Susa Éva: A rejtett parcelláktól a nemzeti emlékhelyig

Zsigmond Attila: Kegyeleti művészet

Nemzeti Örökség
Intézete

Nemzeti
Sírkert

Történelmi és Nemzeti
Emlékhelyek

Nemzeti
Gyázipark

Fiumei Úti
Sírkert

Salgótarjáni utcai
zsidó temető

Határon túli
magyar emlékhelyek

Nemzeti Emlékezetpedagógiai
Program

NEMZETI EMLÉKHELY
ÉS KEGYELETI BIZOTTSÁG